

Nummer 4

HET LAND VAN HERLE

Historisch
tijdschrift
voor Parkstad
Limburg

2012

Erratum

In het artikel van Marcel Put over het WK Wielrennen zijn in de haast van het werken eraan enkele storende foutjes geslopen. De auteur vraagt ons dat recht te zetten.

- a) Naast politie, de mensen van de media en het organiserend comité hadden ook de vele vrijwilligers wel een vermelding verdiend.
- b) De Olympische Spelen in Mexico vonden plaats in 1968 (p. 109).
- c) Het bijschrift van de foto van de Daelseweg op p. 110 had wat uitgebreider moeten zijn. Er staat dat het de enige plek was waar geen publiek mocht komen, terwijl er wel wat mensen staan te kijken. De bezoekers staan er min of meer illegaal... Een lezer meldde dat het ook gold voor de afrit naar de Welterlaan waar de tv-studio's stonden.

INHOUD

Herman Stins (1877-1932), katholiek vakbondsleider door Marcel Krutzen	151
Burgemeesters van de gemeente Merkelbeek door Jac Smeets	163
De staatsmijn Emma en haar bedrijfsleiders door Harry Strijkers	168
Bokkenrijdersnieuws. Nieuwe akten digitaal op CD-rom: Bokkenrijdersakten schepenbank Heerlen door Rob Hamers	179
Stichting Lodewijk Foijer	181
Berichten	183
Aangestipt... door Koos Linders, Wim Nolten, Diana Smeets-Habets en Sander van Daal	184

HERMAN STINS (1877-1932)

Katholiek vakbondsleider

Door Marcel Krutzen*

Op de Algemene Begraafplaats aan de Akerstraat te Heerlen staan prachtige grafmonumenten. Eén van deze monumenten is de laatste rustplaats van Herman Stins, een man die veel betekend heeft voor de Limburgse mijnwerkers, blijkt uit de verweerde tekst op zijn grafsteen.¹ Omdat ik ervan overtuigd ben dat Stins voor vele Parkstedelingen een volstrekt onbekende figuur is, heb ik besloten een artikel aan hem te wijden.²

Detail grafmonument H. Stins, Begraafplaats Akerstraat Heerlen. Foto: K.Linders

Stamgezin

Hermanus Josephus Stins (roepnaam: Herman) werd op 15 februari 1877 in Dokkum (Friesland) geboren.³ Hij was de oudste uit een katholiek gezin van acht kinderen. Vader Theodorus Stins (1848-1908) was arbeider, moeder Jacoba Cecilia Barends (1849-1917) huisvrouw. Hun huwelijk werd op 21 mei 1876 te Dokkum voltrokken.

Onderwijs en werk

Tot zijn tiende levensjaar genoot Herman lager onderwijs in Dokkum. Het gezin Stins had het niet breed. Het kostte veel pijn en moeite dagelijks het hoofd boven water te houden. Vanwege de economische malaise was het gezin genoodzaakt in 1887 te verhuizen, en wel naar Enschede, een textielstad in wording met volop werkgelegenheid. Op de basisschool aan de Markt volgde Herman nog enkele jaren onderwijs. Hij was de beste van zijn klas. Hoofdonderwijzer Piet Schilling achtte hem geschikt verder te studeren. Het liep echter anders. Vader Stins wilde dat zijn zoon ging werken. Er moest brood op de plank komen. "Als er wat in zit, dan zal dit wel met het werken voor ons dagelijksch brood tot uiting komen", liet Stins senior Schilling weten. Daags na zijn twaalfde verjaardag betrad Herman textiel fabriek Van Heek.⁴ Hij moest wever worden. Naast zijn werk bezocht hij de fabrieksschool aan de Noorderhagen. Meester Spielt werd zijn onderwijzer. Omdat hij Duits wilde leren spreken en schrijven volgde hij aan de avondschool Duitse les.⁵ Herman werkte en studeerde niet alleen, maar nam ook actief deel aan het plaatselijke verenigingsleven. Hij was onder meer lid van toneelvereniging 'Oefening baart Kunst'. Zodoende ontwikkelde hij de gave in het openbaar te spreken. Ook toonde hij grote belangstelling voor de drankbestrijding en voor de opkomende katholieke arbeidersbeweging.

Vakbondsman

Als jonge textielarbeider zag, hoorde en voelde Herman hoe de rechten van (mede)arbeiders door hardvochtige textielbaronnen geschonden werden. Steeds vaker trad hij als warm pleitbezorger op voor zijn collega's. Grote bewondering had hij voor de jonge Enschedese kapelaan dr. Alfons Ariëns (1860-1928). Ariëns werd zijn grote voorbeeld en raadsman. Samen met textielarbeiders was deze geestelijke begonnen met het oprichten van een katholieke arbeidersbeweging.⁶ Eind 1889 werd de R.K. Arbeidersvereniging Sint Joseph opgericht. Met toestemming van zijn vader sloot Herman zich bij deze beweging aan. Tijdens vergaderingen liet hij zich niet onbetuigd. Regelmatig nam hij het woord.

Op een gegeven moment werd Stins voorzitter van de R.K. Twentsche Katoenbewerkerbond Sint Severus.⁷ Als zodanig was hij betrokken bij de oprichting van de Nederlandsche Christelijke Textielarbeidersbond Unitas (1899). Unitas ontstond uit een federatief samenwerkingsverband met de protestants-christelijke Verzoeningsbond. Deze interconfessionele samenwerking had onder meer tot doel een gezamenlijk front te vormen tegenover socialisten en liberale werkgevers. In 1899 werd Herman medewerker, in 1901 redacteur van het vakbondstijdschrift *Unitas*. Hij beschikte over bijzondere journalistieke gaven. Tal van artikelen heeft hij gepubliceerd. In 1901 werd Stins bezoldigd Unitas-bestuurder. Tot mei 1912 vervulde hij de functie van secretaris.

In 1902 vond er een grote staking plaats bij textielfabriek Van Heek. Deze duurde 26 weken. Om de stakers te ondersteunen was een weerstandskas nodig. Stins vervulde de functie van penningmeester. Hij was groot voorstander van een centrale stakingskas; een kas ook bestemd voor stakende protestantse textielarbeiders. Samenwerking was wenselijk en noodzakelijk, beklemtoonde hij. Daarnaast schreef hij artikelen voor de *Katholieke Werkman*, een weekblad. Hierin bepleitte hij het recht van staken. Dat deze artikelen insloegen bleek uit het feit dat de duizend extra bestelde nummers van het weekblad in een mum van tijd waren uitverkocht. Stins begreep al vroeg de impact van het geschreven woord.

Na de staking probeerde Stins herhaalde malen zijn baan als wever weer uit te oefenen, wat zijn werkgever hem ook beloofd had. Echter, voor de voormalige penningmeester was geen plaats meer. Textielfabriek Nico ter Kuile wilde hem niet meer hebben.⁸ Onruststokers waren niet welkom. Stins werd vervolgens broodbezorger bij bakker Versteeg. Na de middag had hij voldoende tijd zich aan de idealen van de vakbeweging te wijdden.

Huwelijk en kinderen

Op 20 oktober 1904 trad Herman Stins in het huwelijk met Albertina Bernardina Maria Nietsch (1878-1944), een geboortige Enschedese. Met haar kreeg hij vier zonen. Hun eerste kind stierf één dag na zijn geboorte (1906).

Interconfessionalisme

Evenals zijn leermeester Ariëns streefde Stins als vakbondsman naar vreedzame samenwerking met protestantse arbeiders. Het metterdaad bewerk-

stellingen van centralisatie achtte hij van immens belang: samen sterk! Hierdoor raakte hij in een felle strijd verwickeld over het vraagstuk van het interconfessionalisme.⁹ Deze strijd zou een groot deel van zijn leven gaan bepalen.

In 1906 eisten de bisschoppen dat katholieke arbeiders in katholieke organisaties verenigd werden. Tussen Unitas en de bisschoppen ontstonden steeds meer en grotere conflicten. De katholieke politicus mr. P.J. Aalbertse en de seminariedocent – en latere bisschop van Haarlem – dr. J. Aengenent probeerden te bemiddelen. Zij stelden een federatie en vetorecht voor: elke afzonderlijke vakbond zou eigen macht moeten blijven behouden en een katholiek adviseur (geestelijke) zou een veto kunnen uitspreken over stakingen. Stins, een man van principes, liet zich echter niet manipuleren. Hij verwierp het voorstel. Een groot deel van zijn katholieke achterban was het met hem eens en steunde hem. Vervolgens diende Stins een tegenvoorstel in. Hierover had hij overleg gepleegd met Ariëns. Op hun beurt wezen de bisschoppen dit voorstel af. De breuk tussen Unitas en de R.K. Kerk was een feit. In 1907 keerde het episcopaat Unitas definitief de rug toe: samenwerking met protestanten was uit den boze! Ondanks tegenwerking en teleurstelling bleef een grote groep katholieke arbeiders Stins en Unitas trouw. De bisschoppen en andere geestelijken mochten hen niet verplichten Unitas te verlaten. Zij hadden zich niet te bemoeien met de vakbeweging, zo was hun standpunt.

Unitas startte een landelijke campagne voor een interconfessionele vakcentrale. Deze riep de nodige weerstand op, vooral onder katholieken. In 1908 stelde Stins naar Duits voorbeeld – het Gesamtverband der Christlichen Gewerkschaften Deutschlands – de statuten op voor het beoogde Christelijk Nationaal Vakverbond in Nederland (CNV), voorheen Unitas. Wederom stuitte hij op verzet: katholieke en protestantse bonden wilden zich niet onderling vermengen. Zij wilden hun zelfstandigheid zoveel mogelijk behouden. Stins beseftte dat een interconfessionele vakbond nog niet realiseerbaar was. Vooralnog mochten katholieke en protestantse bonden zich apart aansluiten. Door deze aansluiting verwachtte hij op korte termijn samenwerking en op langere termijn samensmelting. In 1909 werd hij de eerste secretaris van het CNV en redacteur van vakbondsblad *De Gids*.

Even later gaven de bisschoppen te kennen dat zij nationale katholieke vakorganisaties wilden oprichten. Nieuwe bemiddelingspogingen van Stins mislukten. Erger nog: Stins en zijn leermeester Ariëns kwamen lijnrecht tegenover elkaar te staan. Een tragische gebeurtenis. Al dan niet onder druk van kerkelijke autoriteiten bleek Ariëns partij te hebben gekozen voor de beleidslijn van de bisschoppen. Ariëns ging zelfs naar Enschede om de katholieke leden van Unitas te 'motiveren' lid te worden van een katholieke vakorganisatie. Stins bleef voet bij stuk houden. Door zijn vastberaden houding raakte hij langzamerhand in een groot isolement. In 1912 verboden de bisschoppen katholieken lid te zijn of te worden van Unitas. Stins, een principieel katholiek, trok de consequenties uit dit verbod. Hij trad uit Unitas, legde het CNV-secretariaat neer, maar bleef CNV-bestuurder.

Vervolgens begon Stins een kruidenierswinkel in Enschede om in het levens-

onderhoud van zijn gezin te kunnen voorzien. Ondanks alle tegenslagen bleef hij vakbondsman in hart en nieren. Hij was er zelfs van overtuigd dat de bisschoppen vroeg of laat hun standpunten inzake de christelijke vakbeweging zouden loslaten.

Stins naar Limburg

In 1915 werd Stins door het CNV-bestuur benaderd met de vraag of hij bezoldigd bestuurder in Rotterdam wilde worden. Ariëns, die nog steeds contact had met Stins en hem goedgezind was, was hiervan op de hoogte. Graag wilde hij hem behouden voor de katholieke vakbeweging. Ariëns schakelde zijn sociale netwerk in. Hij reisde naar Limburg (Heerlen) en sprak met zijn vriend Henri Poels, aalmoezenier van de arbeid. Poels roemde Stins' inzet, talenten en visie.¹⁰ Ook hij wilde hem graag behouden voor de katholieke vakbeweging. Hij nam contact met Stins op. Hij wilde hem ervan overtuigen een sleutelfunctie te aanvaarden bij de Algemeene Bond van

Christelijke Mijnwerkers (ABCM) te Heerlen, kortweg: Christelijke Mijnwerkersbond. Door Poels, een geestelijke met veel gezag en invloed, kreeg Stins de bisschoppelijke instemming om gesalarieerd propagandist van de Christelijke Mijnwerkersbond en redacteur van het bondsblad te worden. Na wikken en wegen hakte Stins de knoop door en accepteerde hij de aangeboden functie. Zijn uittocht uit Enschede viel hem zwaar. Enschede liet duidelijk blijken de herhaaldelijk verguisde Stins als een zeer gewaardeerde vakbondsleider te beschouwen. Sympathisanten organiseerden zelfs een afscheidstocht door de straten van Enschede. Menigeeen voelde zich diep geroerd.

Christelijke Mijnwerkersbond

Over de geschiedenis van de Christelijke Mijnwerkersbond het volgende.¹¹ Rondom de eeuwwisseling naar de twintigste eeuw waren verschillende rooms-katholieke mijnwerkersverenigingen in de voormalige Oostelijke Mijnstreek opgericht. Iedere vereniging had haar eigen statuten en stond geheel los en onafhankelijk van de andere. Op initia-

Poels met hond in pastorie Welten. Foto: Collectie Rijckheyt, Heerlen

tief van de katholieke geestelijke mgr. dr. W.H. Nolens (1860-1931) werd in 1903 de Centrale Bond van R.K. Mijnwerkersverenigingen opgericht. Deze organisatie bestond uit genoemde afzonderlijke, zelfstandige verenigingen. Dr. Nolens werd de eerste geestelijk adviseur van de bond. In 1909 werd hij door dr. H. Poels opgevolgd. Nolens en Poels baseerden hun sociaaleconomische opvattingen vooral op de pauselijke encycliciek *Rerum Novarum* (1891).¹² De Centrale Bond had tot doel: het bevorderen van het godsdienstig en zedelijk leven van de Limburgse mijnwerkers, het verhogen van hun welvaart en het regelen van gunstige arbeidsvoorwaarden. Ondanks allerlei inspanningen ontstond er geen stevige band tussen de Centrale Bond enerzijds en de bij de bond aangesloten katholieke verenigingen anderzijds: de verenigingen bleven zelfstandig opereren.

In 1905 keerden veel Limburgse mijnwerkers vanuit Duitsland naar Limburg terug. Vanwege mijnwerkersstakingen in het Roergebied waren zij uitgewezen en uitgeweken. Deze mijnwerkers kenden het klappen van de zweep. Zij hadden kritiek op de wijze waarop de Centrale Bond functioneerde. De belangen van de mijnwerkers moesten beter behartigd worden. Na lange strijd werd op 20 oktober 1907 te Heerlen de Algemeene Bond van Christelijke Mijnwerkers ofwel Christelijke Mijnwerkersbond opgericht, een interconfessionele bond naar Duits voorbeeld. De uit Duitsland uitgewezen Chris Zielemans uit Well, een mijnwerker met een opleiding tot onderwijzer, werd de eerste voorzitter van de Christelijke Mijnwerkersbond. Hoewel de Nederlandse bisschoppen tegen interconfessionele bonden waren, werd de bond toch toegestaan, omdat de bond slechts weinig protestantse leden telde. In 1918 scheidden de protestanten zich af en ontstond de Protestants-Christelijke Mijnwerkersbond. In 1926 werd de Christelijke Mijnwerkersbond geheel omgevormd tot een organisatie op katholieke of confessionele grondslag en ontstond de Nederlandsche Roomsche Katholieke Mijnwerkersbond (NRKMB).

Voorzitter

Toen Stins, voor buitenstaanders volkomen onverwacht, in 1915 voorzitter werd van de Christelijke Mijnwerkersbond was er nog geen sprake van een solide vakbond.¹³ Doorgaans toonden de Limburgse mijnwerkers maar weinig belangstelling voor de bond. De bondsbestuurders waren min of meer ten einde raad. Vooral de uiterst kritische en radicale Kerkraadse mijnwerkers wantrouwden de bond. Zij streden zelf voor hun belangen, gaven zij te kennen. Uit hun midden kon geen kader gevormd worden, aldus Stins. Ook de overige Limburgse mijnwerkers waren vaak niet geschikt een kader te vormen. Er was een groot gebrek aan onderlinge solidariteit, gezamenlijke strijdlust, collectieve belangenbehartiging, intellectuele en communicatieve vaardigheden. Tegenstellingen tussen ondergronders en bovengronders, stedelingen en dorpelingen, geboortige Limburgers en niet-geboortige Limburgers, overheersten. Er was geen eenheid, maar verdeeldheid. Volgens Stins viel van de toenmalige generatie mijnwerkers weinig heil te verwachten. Hij stelde zijn hoop op de volgende generatie. Meer dan voldoende werk aan de winkel dus.

Mijnwerkersstaking 1917. Foto: Collectie Rijckheyt, Heerlen

Samenwerking met de socialistische mijnwerkersbond ¹⁴

In juni 1917 gingen vele mijnwerkers in staking voor een hoger loon. Door WO I waren de kosten van het levensonderhoud enorm gestegen. De Algemeene Nederlandsche Mijnwerkersbond (ANMB) – de socialistische mijnwerkersbond onder voorzitterschap (1909-1923) van Jan Hendrik Elfers (1881-1951)¹⁵ – was erin geslaagd grote demonstraties te organiseren. De Christelijke Mijnwerkersbond hield zich echter afzijdig, hetgeen tegen de wil was van veel van zijn leden. Dr. H. Poels had de bond verhinderd met de socialisten samen te werken. De staking mislukte. De Christelijke Mijnwerkersbond kwam gehavend uit de strijd: vele leden verlieten de bond.

Enkele maanden na de staking nam het bestuur van de Christelijke Mijnwerkersbond het initiatief om in de Contactcommissie voor het Mijnbedrijf – een overlegorgaan tussen werkgevers en werknemers, ontstaan in 1917, dat vooral tot doel had oplossingen aan te dragen inzake geschillen betreffende arbeidsvoorwaarden – samen te werken met de ANMB, zij het op beperkte schaal. Alleen op bestuursniveau was overleg mogelijk. Gezamenlijke ledenvergaderingen waren uit den boze. Het overleg leverde soms succes op, maar zou slechts ongeveer één jaar duren.

In november 1918 kwam er een einde aan de samenwerking tussen beide bonden. De oproep van Pieter Jelles Troelstra (1860-1930), de leider van de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (SDAP) om – in navolging van Rusland en Duitsland – in Nederland een socialistische revolutie te bewerkstelligen, was voor het bestuur van de Christelijke Mijnwerkersbond een belangrijke reden om de samenwerking met de ANMB op te zeggen. Dit tot teleurstelling van Elfers.

Overigens, door gebrek aan organisatie van de revolutie en het snel ontstaan van een goed georganiseerde tegenbeweging liep de poging tot revolutie met een sisser af. Men spreekt van 'Troelstra's Vergissing'.¹⁶ De SDAP leed een politiek ehec.

Voortdurende achteruitgang

De daarop volgende jaren maakte de Christelijke Mijnwerkersbond nog steeds moeilijke tijden door.¹⁷ Niet alleen het dalende ledencijfer, maar vooral de groeiende invloed van het socialisme baarde menigeen grote zorgen. Veel katholieke mijnwerkers protesteerden tegen de erbarmelijke pensioenen van het in 1919 opgerichte Algemeen Mijnwerkersfonds (AMF). Hiervoor zou de Christelijke Mijnwerkersbond – de grootste vakbond – verantwoordelijk zijn. Deze bond zou zich veel meer moeten inzetten voor de belangen van de mijnwerkers. Veel mijnwerkers voelden zich door de bond in de steek gelaten. Niet alleen de Christelijke Mijnwerkersbond, ook de Katholieke Kerk vreesde het ergste, namelijk verlies van invloed van het katholiek geloof in de mijnstreek. Ondanks propaganda-acties bleef de Christelijke Mijnwerkersbond alsmat verliezen. Niet alleen de belabberde pensioenen van de mijnwerkers, maar ook de slechte lonen en andere arbeidsvoorwaarden van de mijnwerkers zorgden voor crises bij de Christelijke Mijnwerkersbond. Keer op keer werden de mijnwerkers met ‘een golf van loonsverlagingen’ geconfronteerd. Het internationale aanbod op de kolenmarkt deed de kolenprijs flink dalen. Dit met alle negatieve gevolgen van dien voor de lonen en arbeidsvoorwaarden van Limburgse kompels. Ook heerste op verschillende mijnen een ware ontslagwoede. Op bepaalde dagen werd er zelfs geen mijnarbeid meer verricht: wij doelen op de ‘Feierschichten’. Er werd steeds vaker en meer ‘bezuinigd’ op de mijnwerkers.

Staking Domaniale Mijn

In 1921 barstte de bom in Kerkrade en vond de langdurigste Limburgse mijnwerkersstaking plaats.¹⁸ Op 31 juli besloten de mijnwerkers van de Domaniale Mijn, een particuliere steenkolenmijn, massaal het werk neer te leggen omdat de directie voornemens was hun loon met maar liefst 35% te verlagen. Door deze drastische loonsverlaging wilde de directie mogelijkheden creëren om te voldoen aan de financiële verplichtingen van de pachtovereenkomst, een ‘wurgcontract’. Op 1 augustus was de staking een feit. Vrijwel alle mijnwerkers deden mee. Bijna geheel Kerkrade, van oudsher een mijnwerkersdorp, was op de hand van de mijnwerkers. Particulieren, middenstanders en sportverenigingen steunden de mijnwerkers. Ondanks bischoppelijk verbod – een verbod op voorspraak van aalmoezenier dr. Henri Poels – werkte de Christelijke Mijnwerkersbond nauw samen met de socialistische bond; de Algemeene Nederlandsche Mijnwerkersbond (ANMB). De bonden waren faliekant tegen loonsverlaging bij de Domaniale Mijn. Ook vreesden zij dat de loonsverlaging bij de Domaniale tot loonsverlaging bij de andere mijnen zou leiden. Zodoende zou sprake zijn van een algemene loonsverlaging. Na lange tijd van vruchteloos onderhandelen ontving het stakingscomité een telegram waarin de mijndirectie te kennen gaf geen loonsverlaging van 35% maar van 6% voor te stellen, een duidelijk verschil. Door de loonsverlaging van 6% zouden de mijnwerkers van de Domaniale Mijn, zoals gezegd een particuliere mijn, hetzelfde loon ontvangen als de mijnwerkers van de Staatsmijnen, werd beweerd. Zonder overleg te hebben gepleegd met de andere vakbonden ging de

Christelijke Mijnwerkersbond met dit voorstel akkoord. Dit terwijl deze bond in eerste instantie faliekant tegen (algemene) loonsverlaging was. Stins verklaarde tegenover de stakende mijnwerkers dat de staking geslaagd was en daarom opgeheven moest worden. Op 19 september, na bijna zeven weken, gingen de mijnwerkers van de Domaniale weer aan het werk. Dit tot grote woede en teleurstelling van de andere vakbonden, vooral de socialistische ANMB onder leiding van Jan Hendrik Elfers, de tegenhanger van Stins en Poels. Volgens het bestuur van de ANMB was er geen enkele aanleiding de staking te beëindigen. Integendeel. De strijd had voortgezet en naar andere mijnen uitgebreid moeten worden. Tijdens een buitengewoon congres van de ANMB op 2 oktober werd het optreden van de Christelijke Mijnwerkersbond (Stins) scherp veroordeeld, maar werd van verder verzet afgezien omdat de eenheid tussen de vakbonden verbroken en hun positie ernstig verzwakt was.¹⁹ Opgeroepen werd tijdens eventuele nieuwe loonsverlagingen weer te zullen gaan staken.

Benadeeld

Stap voor stap wisten de mijndirecties de mijnwerkerslonen steeds meer te verlagen. Daarbij werden slinkse handelwijzen niet geschuwd. De loonsverlaging van 6% bleek bedrog. De vakbonden slaagden er niet of nauwelijks in de werkgevers enig tegenwicht te bieden. Hieraan was vooral het beleid van de Christelijke Mijnwerkersbond debet, dus van Stins en de zijnen, aldus historicus dr. Kreukels.²⁰ Vooral omwille van 'de sociale rust en vrede' sloot deze bond tijdens allerlei geheime besprekingen met de werkgevers overeenkomsten die een verdere achteruitgang van de lonen c.q. arbeidsvoorwaarden van de mijnwerkers inhielden. Vervolgens werden deze resultaten als 'successen' gevierd. Bij protest werden de socialistische ondernemers van 'ondermijnende activiteiten'. De mijnwerkers werden dus in feite door de Christelijke Mijnwerkersbond tekortgedaan, kunnen we zeggen. Evenals werkgevers en leiders van de katholieke kerk trachtte de Christelijke Mijnwerkersbond de status quo te handhaven, mogen we stellen.

Het voortdurend uithollen van de arbeidsvoorwaarden stemde de mijnwerkers tot grote moedeloosheid. Zij voelden zich als mens en als arbeider geenszins serieus genomen: zij voelden zich een nummer. Zij moesten steeds harder werken voor steeds minder geld. Dit met alle negatieve gevolgen van dien. Velen zagen het nut van vakbonden überhaupt niet meer in. De bonden wisten immers weinig of geen positieve resultaten te bewerkstelligen. De werkgevers deden toch wat zij wilden. Waarom dan vakbondslid worden?

Behalve de voortdurende loonsverlagingen van de mijnwerkers die veel onvrede veroorzaakten was er nog een belangrijke factor die het ledental van de Christelijke Mijnwerkersbond negatief beïnvloedde. Steeds meer niet-katholieke mijnwerkers, al dan niet afkomstig uit het buitenland, vestigden zich in de mijnstreek.²¹ Hierdoor veranderde het 'godsdienstig klimaat' van de mijnstreek. Het katholicisme verloor steeds meer van haar invloed. Steeds minder mensen waren (praktiserend) katholiek, vooral in Heerlen en Brunssum.²²

Uiteraard probeerde de katholieke kerk het tij te keren. Allerlei acties werden geïnitieerd om de Limburgse mijnwerkers te behouden voor het katholieke geloof: propagandabijeenkomsten, verspreiding van brochures en vlugschriften, intensiveren van huisbezoeken, organiseren van 'ontwikkelingsavonden', enzovoort. Stins, een 'rechtgeaard rooms-katholiek', heeft voornoemde acties gesteund.²³

In 1926 werd de Christelijke Mijnwerkersbond omgevormd tot Katholieke Mijnwerkersbond. Door deze omvorming ontstond een zeer nauwe samenwerking tussen katholieke kerk en vakbond. Allerlei geestelijk adviseurs betraden het toneel. Hoewel hun zeggenschap in vakbondszaken discutabel was, was hun invloed erg groot. Katholieke sociale organisaties ter bevordering van welvaart en welzijn van de mijnwerkers ontstonden. Al deze pogingen konden niet zonder resultaat blijven. Het vertrouwen in kerk en vakbond nam gaandeweg toe. Rondom het jaar 1927 kreeg de Katholieke Mijnwerkersbond er 1500 nieuwe leden bij. De daarop volgende jaren bleef het ledental alsmat stijgen ondanks de economische crisis van de jaren dertig. Het groeiend ledenaantal vereiste uitbreiding van het aantal vakbondbestuurders. Stins bleef voorzitter. Hij begreep dat de forse toename van leden grote verplichtingen met zich meebracht. Hij bleef zich inzetten voor de mijnwerkers(gezinnen), bijvoorbeeld tijdens discussies over pensioenkwesities. "Als er een is, die onze arbeid waardig is, die recht heeft op de beste krachten die in ons zijn, dan is het de werker uit de mijnen", zei hij eens. Stins vroeg veel van zichzelf. 's Morgens, 's middags en 's avonds kon men hem in het vakbondskantoor aan de Stationsstraat aantreffen. Hij was een workaholic. Dat hij door zijn verantwoordelijkheidsbesef en werklust langzamerhand zijn gezondheid ondermijnende, realiseerde hij zich toen (nog) niet.

Politicus

Stins was niet alleen vakbondsleider, maar ook politicus.²⁴ Hij was lid van de katholieke eenheidspartij, de Rooms-Katholieke Staatspartij (RKSP). Op 22 mei 1919 werd hij gekozen als Heerlens gemeenteraadslid. Op 2 september werd hij tijdens een raadsvergadering geïnstalleerd. Bij de verkiezingen van 17 mei 1923 stond hij wel op de lijst, maar werd hij niet gekozen. In mei 1927 was hij lijsttrekker en werd hij (weer) tot raadslid gekozen. Op 6 september 1927 volgde zijn benoeming tot wethouder van bedrijven c.q. openbare werken. Burgemeester was Marcel van Grunsven (1896-1969).²⁵ Als wethouder hield Stins zich onder meer bezig met onderzoek naar onregelmatigheden binnen het gemeentelijk gasbedrijf, aldus het *Algemeen Handelsblad* van 24 november 1927. Tijdens de verkiezingen van 1931 was Stins opnieuw lijsttrekker. Hij werd weer wethouder en zou tot zijn dood in april 1932 wethouder blijven. Na zijn overlijden werd hij opgevolgd door mr. J.D. Onland.²⁶

Groepsfoto gemaakt bij de opening van de tentoonstelling GAS, georganiseerd door de Kamer van Koophandel in het Grand Hotel te Heerlen in augustus 1927. Op de foto, zittend derde van rechts: wethouder Stins. Foto: Collectie Rijckheydt, Heerlen

Overlijden

Stins, de altijd harde werker, stierf na een kortstondige ziekte en gesterkt door de laatste sacramenten vrij onverwacht op 27 april 1932.²⁷ Hij werd slechts 55 jaar oud. Gedurende zijn laatste levensjaren was hij enige tijd zwaar ziek geweest. Het was een publiek geheim dat hij niet goed hersteld was van deze ziekte. Ondanks zijn levenslust en arbeidszin was hij niet meer 'de oude Stins', zeiden de mensen. Zijn rusteloos leven c.q. groot verantwoordelijkheidsbesef had zijn tol geëist, werd gezegd.

De druk bezochte uitvaartplechtigheid vond plaats in de 'Paterskerk' ofwel de Sint Franciscus van Assisi-kerk aan de Laanderstraat, een kerk in de onmiddellijke nabijheid van Stins' sterfhuis aan de Stationsstraat. De franciscaner pater Zacheüs was de voorganger. Door enkele andere geestelijken werd hij geassisteerd. Tal van notabelen uit binnen- en buitenland, maar ook tal van mijnwerkers bezochten deze plechtigheid. Rijen dik stond het publiek langs de route van de lange en indrukwekkende begrafenisstoet. Onder enorme belangstelling en met gepaste eer werd Stins op de katholieke begraafplaats aan de Akerstraat begraven.

Op zondagmiddag 5 maart 1933 vond op deze begraafplaats de onthulling en overdracht plaats van het door de Maastrichtse beeldhouwer Charles Vos (1888-1954) vervaardigde gedenkteken dat door de Nederlandse Rooms-Katholieke Mijnwerkersbond aan de familieleden Stins werd aangeboden. Bij deze plechtigheid waren veel mijnwerkers aanwezig. Jos. Pelzer, voorzitter van de bond, hield een korte toespraak en aalmoezenier H. Poels ging in gebed voor. Tot slot dankte een van de zonen van Stins de aanwezigen voor het geschonken monument. De familie zou met eerbied voor dit monument zorgen, gaf hij te kennen.²⁸

Samenvatting en betekenis

Herman Stins, principieel rooms-katholiek, was een bewogen en bevlogen vakbondsman. Uit eigen ervaring wist hij met welke zorgen, problemen en angsten arbeiders – textielwerkers en mijnwerkers – kampten. Hun belangen gingen hem ter harte. Voor hun rechten wilde hij opkomen.

Evenals de katholieke geestelijke Alfons Ariëns, Stins' grote voorbeeld, wenste hij sociale gerechtigheid te bewerkstelligen. Daarbij streefde hij naar nauwe samenwerking met protestantse medechristenen. Zijn grote ideaal was één christelijke vakbond. Uiteindelijk ging dit ideaal in rook op: volgens de Nederlandse bisschoppen mochten katholieken alleen lid zijn van een katholieke vakbond. Voor Stins een tragisch besluit.

Hij moest zijn koers drastisch wijzigen.

Stins' streven naar en inzet voor bestaansverbetering voor (katholieke) mijnwerkers(gezinnen) is op zichzelf beschouwd uiteraard lovenswaardig. Zijn handelwijze als voorman van de Christelijke Mijnwerkersbond roept echter ook vragen op, zeker wanneer het gaat om zijn houding gedurende het tijdvak dat mijnwerkers(gezinnen) steeds minder loon ontvingen en daardoor in grote moeilijkheden geraakten. Koos hij toen altijd en overal open, duidelijk en geheel partij voor de noodlijdende arbeiders(gezinnen)? Was hij steeds zuiver op de graat? Nee! Bij tijd en wijle sprak hij met twee tongen. Vooral in de ogen van vele socialisten diende hij twee heren: kerk en kapitaal. Volgens hen bedonderde hij dikwijls de arbeiders.

Voor veel katholieke mijnwerkers echter was hij een 'trouwe kameraad', een 'echte koppel', 'onze Stins', zo werd na zijn overlijden en uitvaart in de katholieke pers beweerd. Ook voor veel andere mensen, waaronder veel 'tegenstanders' – vooral mijndirecteuren – was hij 'een zeer gezien en gewaardeerd man', lezen wij in regionale katholieke dagbladen. 'Geen man van vormen, maar van inhoud', werd met stelligheid verkondigd.

Vakbondsman Stins: gehoorzaam aan machtshebbers of strijdlustig voor arbeiders, loopjongen of leider? Een eensluidend antwoord op deze vraag bestaat niet. Het is maar vanuit welke 'bril' je Stins bekijkt! Geen enkele mens, ook geen enkele geschiedschrijver, heeft de wijsheid en waarheid in pacht.²⁹

* Marcel Krutzen (Heerlen, 1959) is afgestudeerd pastoraal werker, leraar VO godsdienst en levensbeschouwing en maatschappelijk werker. Sinds 1986 is hij als reclasseringswerker werkzaam in het arrondissement Maastricht. De auteur dankt Roelof Braad, Mark van Dijk en andere redactieleden van 'Het Land van Herle' voor hun bereidwillige en kritische medewerking aan de totstandkoming van dit artikel.

Noten:

1. Voor informatie over het grafmonument van H.J. Stins: www.charlesvos.nl/religieuze-werken/overig.../grafmonument-stins.
2. Dit artikel is een constructie van de levensloop van Stins, gebaseerd op een combinatie van gegevens afkomstig uit verschillende bronnen. Nader onderzoek is wenselijk/noodzakelijk om een nog scherper beeld te krijgen van de levensgeschiedenis van Stins.
3. Portret van Hermanus Josephus Stins: www.iisg.nl/bwsa/bios/stins.html.
4. De familie Van Heek heeft Enschede landelijk op de kaart gezet. Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw begon deze textielabrikantenfamilie aan haar enorme expansie.
5. Hiervan zou hij later de vruchten plukken, omdat hij als vakbondsmen de nodige contacten onderhield met Duitse vakbondsleiders.
6. Alfons Ariëns was de grondlegger van de katholieke arbeidersbeweging. Als een der eersten stelde hij dat het bestrijden van armoede geen kwestie is van liefdadigheid, maar van sociale gerechtigheid. Hij ontplooidde zijn activiteiten in Enschede, maar kreeg al snel landelijke bekendheid. Ariëns is ook bekend als drankbestrijder.
7. Sint Severus, circa 348, was aanvankelijk wolwever in de Italiaanse stad Ravenna alvorens hij tot bisschop van Ravenna werd gekozen.
8. Textielabriek Nico Ter Kuile is in 1873 opgericht aan de Lagebothofstraat.
9. Interconfessionalisme duidt op het streven naar opheffing van de tegenstellingen tussen de verschillende kerkgenootschappen. Het feit dat Nederlandse bisschoppen het interconfessionalisme soms aarzeland toelieten had niets te maken met een ontluikende oecumene, maar was een gelegenheidsargument, vooral omwille van behoud van het katholieke geloof.
10. Opgemerkt zij dat Poels veel sympathie koesterde voor de algemeen-christelijke vakbeweging.
11. Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL), EAN_0065 Algemeene Bond van Christelijke Mijnwerkers in Nederland te Heerlen (1908 - 1940) en de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond (NKMB) en voorgangers te Heerlen (1907 - 1975).
12. *Rerum Novarum* (*Over nieuwe dingen*) werd in 1891 door Paus Leo XIII geschreven. De encycliek houdt zich bezig met de situatie van de arbeidersklasse en formuleert de sociale leer van de Rooms-Katholieke Kerk.
13. L.H.M. Kreukels, *Mijnarbeid: volgzzaamheid en strijdbaarheid. Geschiedenis van de arbeidsverhoudingen in de Nederlandse steenkolenmijnen, 1900-1940* [Assen/ Maastricht 1986], 179 e.v.
14. L.H.M. Kreukels, a.w., 220 e.v.
15. Roelof Braad is doende een artikel te schrijven over Elfers, getiteld: *Jan Hendrik Elfers (1881-1951). Socialistisch propagandist en vakbondsleider*.
16. Johan S. Wijne, *De 'vergissing' van Troelstra* [Hilversum 1999].
17. Pater drs. Remigius Dieteren O.F.M., *Mens en mijn. Een halve eeuw strijd, groei en bloei van de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond* [Heerlen 1953], 125-169.
18. Paul Geilenkirchen, *De Domaniale Mijn in Beeld. De grote mijnwerkersstaking van 1921*. Zie: www.domanialemijn.nl/frame2j.php.
19. Het was overigens niet de eerste keer dat Elfers Stins scherp veroordeelde. Elfers heeft Stins in het sociaaldemocratisch weekblad *De Tribune* en in brochures als *De Algemeene Nederlandsche Mijnwerkersbond in het licht van de waarheid* vaker betiteld als bedrieger, leugenaar, onderkruiper of soortgelijke bewoordingen. Niet verwonderlijk gezien de verbeterde strijd tussen socialisten en katholieken.
20. L.H.M. Kreukels, a.w., 371.
21. Eind 1930 waren er ongeveer 37.000 arbeiders in dienst van de Limburgse steenkolenmijnen waaronder circa 12.000 met een buitenlandse nationaliteit, aldus Serge Langeweg in zijn artikel *Mijnen, mijnwerkers en migranten. Buitenlandse arbeiders in de Nederlandse steenkolenmijn*, verschenen in Land van Herle 3-4 [Heerlen 2009], 99.
22. Dieteren, a.w., 158.
23. Dieteren, a.w., 162 e.v.
24. RhH, 016 AGH Processen-Verbaal en Kieslijsten.
25. Hij was gedurende het tijdvak 1926-1961 burgemeester van Heerlen.
26. Limburgsch Dagblad 8 mei 1935.
27. Limburgsch Dagblad 27 april 1932. Limburgsch Dagblad 29 april 1932. Limburgsch Dagblad 30 april 1932. Limburgsch Dagblad 2 mei 1932. Zie website Rijckheydt, geschiedenis van de regio, online persoonsdossiers, Stins H.J., wethouder 1931-1932.
28. Zie noot 21.
29. Men vergelijk bijvoorbeeld Chris Lorenz, *De constructie van het verleden. Een inleiding in de theorie van de geschiedenis* [Meppel-Amsterdam, 9de druk 2008].

BURGEMEESTERS VAN DE GEMEENTE MERKELBEEK

Door Jac Smeets*

Voor de Franse tijd was het ambt van burgemeester niet zoals tegenwoordig. Zo stond boven de burgemeester van Merkelbeek de schout van de schepbank Oirsbeek.¹ Omdat hij tevens het Graafschap Geleen² bestuurde namens de graaf van Amstenrade, voerde hij de titel drossaard. De drossaard was in zekere zin de burgemeester en rechter over het graafschap.

De borgemeesters, burgemeesters, hadden de leiding over een buurtschap. Zij regelden de inkwartiering van de soldaten, de verdeling van de bepaalde werkzaamheden ten behoeve van de gemeenschap, riepen personen op om ten tijde van gevaar wacht te lopen en te patrouilleren, voerden namens de gemeenschap de eventuele processen en vertegenwoordigden de kleine man uit zijn ressort tijdens de vergaderingen van de schepbank. Er was een borgemeester voor Merkelbeek en de gehuchten Douve en Hout. Deze werd ieder jaar tijdens een openbare vergadering, in de open lucht, bij meerderheid van stemmen gekozen. Het was de gewoonte dat zij afwisselend werden gekozen uit Merkelbeek en gehuchten.

Niet alle namen zijn terug te vinden, evenmin werd steeds vermeld uit welk gedeelte van de plaats zij kwamen.³ Namen welke bekend zijn met bijbehorende jaartallen zijn: 1733 Mathias Bruls; 1740 Christian; Klinkers; 1747 Corst Bruls; 1748 Peter Herinx uit Merkelbeek; 1753 Johannes Klinkers; 1773 Reiner Bachaus uit Hout en Douve; 1774 Wilhelm Rutten; 1776 Reiner Bachaus uit Douve; 1785 Jan Willem Tielens; en 1790 Jan Theodorus Reumkens.

De Fransen wijzigden het bestuur volledig. Het bestuur van het kanton was de Municipaliteit en bestond uit de burgemeester (agent) en de wethouders (adjoints) die in de gemeenteraadsvergaderingen (assemblées communales) in elke gemeente afzonderlijk waren gekozen. De benoeming tot Agent en Adjoint gold maar voor twee jaar. In Merkelbeek werd achtereenvolgens als Agent benoemd:

Van 1796-1798: Egidius Smeets, van beroep landbouwer. Hij was gedoopt te Merkelbeek op 27 februari 1752 als zoon van Reijnerus Smets en Barbara Limpens. Hij huwde op 12 februari 1772 te Merkelbeek met Anna Getrudis Limpens, gedoopt te Merkelbeek op 23 oktober 1749 als dochter van Arnold Limpens en Helena Kockelkoren. Aegidius Smets overleed te Merkelbeek op 18 februari 1801. In de overlijdensakte is vermeld dat hij pretor (burgemeester) was.

Van 1798 tot 1799: Michael Douven, van beroep landbouwer. Hij was gedoopt te Merkelbeek 10 februari 1750 als zoon van Mathias Douven en Cornelia Schoonhovens. Michael Douven huwde voor de eerste maal op 10 augustus 1777 te Merkelbeek met Anna Elisabeth Beltgens, gedoopt te

Merkelbeek 12 november 1756 als dochter van Joannes Beltgens en Cornelia op de Camp. Anna Elisabeth Beltgens overleed op 10 juni 1786 te Merkelbeek. Michael Douven hertrouwde op 27 juni 1798 te Merkelbeek met Maria Mechtilde Schoonhovens, gedoopt te Merkelbeek op 9 augustus 1771 als dochter van Martinus Schoonhovens en Maria Catharina Smeets. Michael Douven bood op 22 november 1799 zijn ontslag als agent municipal aan. De reden daarvoor is niet bekend. Hij overleed op 7 juni 1815 te Merkelbeek.

Van 1799-1800: Aegidius Smets: zie hiervoor.

Als adjoints waren in Merkelbeek benoemd:

Van 1796 tot 1798: Adam Bruls, van beroep landbouwer. Hij was gedoopt te Merkelbeek op 8 september 1742 als zoon van Mathias Bruls en Catharina Latten. Hij was gehuwd met Joanna van de Wijer, geboren te Bingelrade rond 1740. Adam Bruls overleed op 23 maart 1811 te Merkelbeek.

Van 1799 tot 1800: Joannes Hartmans, van beroep herbergier en in 1794 in Merkelbeek als pachter komen wonen. Hij was gedoopt op 20 december 1749 als zoon van Johannes Hartmans en Eliabeth Baggen en gehuwd met Joanna Maria van de Bergh, geboren rond 1746 als dochter van Joannes Theodorus van de Bergh en Catharina Smeths. Hij overleed op 20 maart 1810 te Merkelbeek.

Naast de functie van agent municipal en adjoint was er in Merkelbeek van 1797 tot 1799 ook nog een commissaire special. Dit was **Joannes Dormans** van beroep landbouwer en gedoopt te Schinnen op 27 september 1737 als zoon van Matthias Dormans en Joanna Cordeweners. Hij was op 14 oktober 1770 te Merkelbeek gehuwd met Maria Cuijpers, gedoopt te Merkelbeek op 222 mei 1731 als dochter van Joannes Cuijpers en Anna Offermans. Joannes Dormans overleed op 12 oktober 1809 te Merkelbeek.

Bij wet van 17 februari 1800 werden de kantonsmunicipaliteiten opgeheven en kregen de afzonderlijke gemeenten hun zelfstandigheid en bestuursbevoegdheden terug. Deze wijziging vormde de basis voor de nog steeds gehanteerde vorm van gemeentelijk bestuur. Gemeenten tot 2500 inwoners hadden een bestuur dat bestond uit een gemeenteraad bestaande uit 10 leden onder leiding van een *Maire* (burgemeester) en twee *Adjoints* (wethouders).

Als eerste burgemeester werd benoemd **Jan Arnold Leenaerts**, die op 18 december 1763 gedoopt was te Schinnen als zoon van Arnold Lenaerds en Maria Catharina Schutgens uit Puth. Hij was bij zijn benoeming van beroep notaris. Hij overleed ongehuwd op 2 augustus 1831.

Na de Franse tijd, vanaf 16 maart 1815, wordt het plaatselijk bestuur samengesteld uit een schout (burgemeester), twee schepenen (wethouders) en zes, later zeven, raadsleden. Bij Koninklijk Besluit van 23 juli 1825 werd bepaald dat de burgemeester en secretaris door de koning werden benoemd. Jan Arnold Leenaerts werd dan ook in 1825 benoemd als burgemeester en ambtenaar van de burgerlijke stand en bleef die functie uitoefenen tot in 1827.

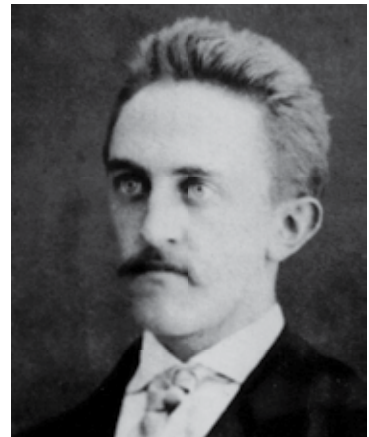
In 1827 werd **Jan Willem Goossens**, gedoopt te Merkelbeek op 1 juni 1785 als zoon van Leonardus Goossens en Maria Anna Lenssen, burgemeester en

ambtenaar van de burgerlijke stand. Hij was op 10 februari 1809 gehuwd met Maria Elisabeth Arets, geboren op 22 september 1785 te Bingelrade als dochter van Arnold Arets en Maria Hennen. Jan Willem was van beroep landbouwer en in 1821 was hij schepen van het gemeentebestuur. Na het overlijden van Maria Elisabeth, op 18 oktober 1830, hertrouwde Jan Willem op 22 januari 1833 te Merkelbeek met Anna Elisabeth Cuijpers, geboren te Merkelbeek 23 december 1797 als dochter van Theodoor Hendrik Cuijpers en Maria Cornelia Douven. Anna Elisabeth overleed op 8 juli 1869 te Merkelbeek. De benoeming als burgemeester van Jan Willem werd eerst op 13 april 1852 bij Koninklijk Besluit bevestigd. Jan Willem overleed op 20 februari 1868 te Merkelbeek.

In 1860 werd Jan Willem Goessens als burgemeester opgevolgd door zijn zoon **Gabriel Jozef Arnold Goessens**, geboren te Merkelbeek op 24 september 1816. Gabriel Jozef Arnold Goessens overleed ongehuwd te Merkelbeek op 1878.

In 1878 werd **Joannes Carolus Palmen**, geboren op 6 juli 1851 te Merkelbeek als zoon van Jan Renier Palmen en Maria Gertrudis Smeets, de volgende burgemeester van Merkelbeek. Op 5 april 1875 was Joannes Carolus gehuwd te Merkelbeek met Maria Magdalena Hubertina Lanckohr, geboren op 20 april 1842 te Oirsbach (Pruisen) als dochter van Jan Willem Lanckohr en Anna Josephina Plumackers. Maria Magdalena Hubertina overleed op 14 mei 1907 te Aachen (Pruisen). Joannes Carolus bleef deze functie uitoefenen tot zijn benoeming als notaris in 1884 te Thorn, waar hij op 22 februari 1927 overleed.

In 1884 werd **Michael Jozef Palmen**, geboren op 17 oktober 1853 te Merkelbeek als zoon van Jan Renier Palmen en Maria Gertrudis Smeets, de opvolger van zijn broer Joannes Carolus Palmen. Op 27 februari 1881 huwde Michael Jozef te Merkelbeek met Maria Elisabeth Petronella Ploemen, geboren op 11 juni 1848 te Wittem als dochter van Jan Pieter Ploemen en Maria Catharina Roijen. Maria Elisabeth Petronella was weduwe van Hubert Joseph Weustenraedt, die op 22 maart 1880 in Malang (Nederlands Indië) was overleden. Zij overleed op 22 januari 1888 te Merkelbeek. Michael Jozef overleed op 28 januari 1892 te Merkelbeek.

Michael Jozef Palmen, burgemeester van Merkelbeek van 1884 tot 1892

In 1892 wordt Palmen als burgemeester opgevolgd door **Marie Julien Hubert Nuchelmans**, geboren op 4 februari 1852 te Hulsberg als zoon van Jan Leonard Nuchelmans en Maria Theresia Hubertina Geilekerken. Marie Julien Hubert huwde op 21 april 1880 te Oirsbeek Maria Elisabeth Jozefa Arets, geboren op 14 augustus 1853 te Oirsbeek als dochter van Joannes Leonardus Arets en Maria Cornelia Hubertina Peussens. Maria Elisabeth Jozefa overleed op 6 maart 1883 te Oirsbeek. Nuchelmans was de eerste burgemeester welke niet geboren was in Merkelbeek, onder zijn leiding werd het gemeentewapen aangevraagd. Marie Julien Hubert overleed op 28 januari 1896 te Oirsbeek.

*Jan Hendrik Karel van den Camp,
burgemeester van Merkelbeek vanaf 1896*

Jan Hendrik Karel van den Camp, geboren op 24 mei 1847 in Merkelbeek zoon van Martin van den Camp en Maria Elisabeth Palmen, werd in 1896 burgemeester van Merkelbeek. Jan Hendrik Karel huwde op 13 mei 1876 te Merkelbeek met Maria Elisabeth Jeurissen, geboren op 4 mei 1848 te Merkelbeek als dochter van Jan Antoon Jeurissen en Johanna Maria Orbons. Maria Elisabeth overleed op 18 januari 1917 te Merkelbeek. Op 23 juli 1915 overlijdt Jan Hendrik van den Camp plotseling tijdens het bijwonen een kerkdienst in de parochiekerk van Merkelbeek.

Van den Camp werd in 1915 opgevolgd door **Frans Joseph Louis Pijls**, geboren op 26 juli 1870 te Schinnen als zoon van Jan Arnold Pijls en Maria Theresia Hubertina Pijls. Frans Joseph Louis vestigde zich op 19 november 1915 in Bingelrade komende vanuit Spaubeek en trad op 26 november 1817 te Bingelrade in het huwelijk met Maria Vincetrina Victoria Mertens, ge-

boren op 5 april 1880 te Bingelrade als dochter van Jan Hendrik Mertens en Maria Barbara Honéé. Burgemeester Pijls overleed op 1 februari 1918 te Bingelrade.

Als opvolger werd in 1918 benoemd **Jan Petrus Karel Gabriels**, geboren op 22 februari 1890 te Roermond als zoon van Jan Renier Gabriels en Anna Sibilla Gau. Jan Petrus Karel huwde op 11 november 1918 te Ubach over Worms met Maria Estella Francisca Hubertina Loijssens, geboren te Ubach over Worms als dochter van Jan Michel Jacob Loijssens en Maria Hortensia Hubertina Nuchelmans. Jan Petrus Karel was tevens burgemeester van Bingelrade en Oirsbeek en hij overleed midden in de Tweede Wereldoorlog op 14 september 1942 te Oirsbeek.

De bezetters benoemden op 5 juli 1943 **Jozef Marie Lambertus Franssen** als waarnemend burgemeester. De benoeming werd gedaan door de NSB Commissaris in Limburg Graaf Max de Marchant et d' Ansembourg. Hij was N.S.B.-er en van hem is vrijwel niets bekend, zelfs in het gemeentelijk archief zijn geen papieren over hem te vinden. Hij is vermoedelijk rond 1905 geboren in Voerendaal. Hij was tevens waarnemend burgemeester in Jabeek. Op 13 september 1944 vluchtte hij naar Duitsland en sindsdien is niets meer van hem vernomen.

Direct na de bevrijding in 1944 werd benoemd **Marie Joseph Peter Mathieu Corbey**, geboren op 16 mei 1886 te Sittard als zoon van Johannes Anthonius Corbey en Anna Maria Wilms. Burgemeester Corbey was gehuwd met Marie Hubertine Petronella Kerrens, geboren op 8 maart 1898 te Limbourg (B). Direct na de bevrijding werd burgemeester Corbey als waarnemer benoemd in de gemeenten Oirsbeek, Schinveld en Merkelbeek. Bestuurlijke ervaring had hij opgedaan als wethouder van Sittard, lid van Provinciale Staten en van 1934 tot 1941 als burgemeester van Broeksittard. Burgemeester Corbey overleed op 5 december 1950 te Sittard als burgemeester van Nieuwstadt.⁴

Als burgemeester werd in 1946 **Josef Jan Theodoor Clement**, geboren te Merkelbeek op 16 februari 1912 als zoon van Jan Theodoor Hubert Clement en Maria Helena Kremers, benoemd. Josef Jan Theodoor was voor zijn benoeming al in dienst van de gemeente Merkelbeek, sinds mei 1935 als volontaire en vanaf 1939 als gemeentesecretaris-ontvanger. Josef Jan Theodoor was gehuwd met Anna Catharina van Ophoven. Josef Jan Theodoor was de langst zittende burgemeester van Merkelbeek, na ruim dertig jaar burgemeester te zijn geweest werd hem op 1 april 1977 eervol ontslag verleend. Josef Jan Theodoor overleed op 8 mei 1991 en werd enige dagen later met schutterseer in Merkelbeek begraven. Hij was niet alleen beschermheer van de schutterij, maar hij was tevens drie keer koning geweest.

De opvolger werd **Rudolphus Matheus Gerardus Vermaten**, geboren op 21 augustus 1935 te Venray als zoon van Franciscus Vermaten en Antoinetta Michels. Hij is gehuwd met Johanna Jacoba Theodora Linders, geboren te Arcen en Velden. Voor zijn benoeming in Merkelbeek was Rudolphus Matheus Gerardus kabinetschef in de gemeente Schaesberg en op 1 oktober 1980 benoemd tot burgemeester van Grubbenvorst.

Omdat de plannen van een gemeentelijke herindeling in Zuid Limburg op dat moment reeds in een ver gevorderd stadium verkeren, wordt de oud-burgemeester van Maasbracht, **Andreas Bernardus Joseph Ewalds**, geboren op 9 maart 1913 te Tegelen als zoon van Johannes Ewalds en Gertrude Boumans, tot waarnemend burgemeester benoemd per 16 november 1980. Andreas Bernardus Joseph was gehuwd met Margaretha Jacoba Leenen. Andreas Bernardus Joseph bleef als waarnemend burgemeester tot aan de gemeentelijke herindeling van 1 januari 1982 in functie. Hij overleed op 24 juni 1991 te Maasbracht.

Vanaf 1 januari 1982 is de gemeente Merkelbeek opgegaan in de nieuwe gemeente Onderbanken samen met de voormalige gemeenten Bingelrade, Jabeek en Schinveld.

* Jac Smeets is architect BNA, amateurhistoricus en bestuurs- en werkgroep-lid van "Het Land van Herle".

Noten:

1. Zie voor de basisgegevens van de opvolgende burgemeesters Gemeentearchief Merkelbeek tot 1939 en van 1940 – 1981.
2. De Heerlijkheid Oirsbeek werd in 1663 samen met de Heerlijkheid Brunssum aan het Graafschap Geleen toegevoegd. Vgl. Het Land van Herle 1962, blz. 62.
3. LvO (Archief Landen van Overmaas) nrs. 1820, 1821, 1869 en 1879.
4. Gemeentelijk Archief Merkelbeek 1940-1981 no. 550. Eveneens in Gemeentelijk Archief Jabeek 1940-1981 no. 337 stukken over de benoeming van J.M.L.Janssen tot plaatsvervangend burgemeester voor de periode 1943-1944. Deze stukken zijn evenwel niet openbaar.

DE STAATSMIJN EMMA EN HAAR BEDRIJFSLEIDERS

Door Harry Strijkers*

Twaalf personen waren in ruim zestig jaar verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken bij de staatsmijn Emma. Zij zijn voor velen onbekend. Reden temeer om in deze bijdrage een biografische schets van deze bedrijfsleiders te geven, voorafgegaan door een beknopte terugblik in de geschiedenis van deze mijn, die van zo'n groot belang is geweest voor de ontwikkeling van Hoensbroek.¹

Aanleg

Bij de totstandkoming van de wet van 24 juni 1901 (staatsblad nr. 170), waarop de exploitatie van staatswege van steenkolenmijnen in Limburg was gegrond, werden op de staatsbegroting voor 1902 gelden uitgetrokken om tegelijkertijd in twee mijnvelden met de schachtaanleg te beginnen. Als eerste werd in mijnveld "Ernst" de staatsmijn Wilhelmina aangelegd en bij koninklijk besluit van 24 oktober 1906 (staatsblad nr. 270) werd de tweede staatsmijn ter ontginning aangewezen. Deze tweede staatsmijn in Limburg kreeg bij koninklijk besluit van 15 januari 1907 (staatsblad nr. 51) de naam *Emma*.

Op 1 januari 1914 ging de staatsmijn Emma officieel in bedrijf, maar reeds vanaf 1911 werd er vetkool gedolven.² Deze staatsmijn bij Hoensbroek had op zijn hoogtepunt tienduizend mensen in dienst. Hiervan werkten er zesduizend ondergronds. De Emma produceerde voornamelijk kolen voor industrieel gebruik. De mijn was vroeger verbonden met de cokesfabriek Emma, gelegen naast deze staatsmijn. Na de sluiting hiervan werd de mijn verbonden met een nieuwe cokesfabriek Emma 2 in Beek. Deze werd in 1968 gesloten. Bovengronds gemeten liep het ondergronds gebied van de mijn van Heerlen-Passart naar kasteel Hoensbroek naar het zuiden, dan westwaarts naar de dorpen Puth en Oirsbeek en terug naar de mijnlocatie, een gebied van ongeveer 7235 hectaren.

In 1963 werd de staatsmijn Emma verbonden met de in 1915 in bedrijf genomen staatsmijn Hendrik, gelegen te Brunssum / Rumpen op ongeveer vijf kilometer afstand. In de periode 1911-1973 werd een totale hoeveelheid van 109.032.000 ton kolen naar boven gehaald.³

Van 1911 tot 1973 was deze staatsmijn Emma bij Hoensbroek een van de industriële motoren van de Oostelijke Mijnstreek. Duizenden Limburgers vonden hier decennia lang emplooi.

Leiding

Een dergelijke onderneming moest natuurlijk ook worden geleid. Dat gebeurde door bedrijfsleiders, benoemd door de directie van de Staatsmijnen in Limburg. Van de officiële inbedrijfstelling in 1914 tot de sluiting van de staatsmijn Emma ruim zestig jaar later was de leiding van de op een na grootste

kolenmijn van Nederland achtereenvolgens in handen van ir. S. van Dorsser, ir. C.A. van Goudoever de Jongh, ir. J.M.F.E. Wintgens, ir. C.L. van Nes, ir. J.B. van der Drift, ir. J.P.A. Dresen, E.J. Gerards, ir. J.K.H. Jordaans, dipl. ing. J.J. Posma, ir. H.J.M. Beckers, ir. H.W. Schiffelers en ir. G. Duyfjes.

Ir. S. van Dorsser

1-3-1908 / 1-8-1908

Stephanus van Dorsser werd geboren in Batavia (Nederlands Oost-Indie) 19 februari 1879. Na de HBS A die hij in Den Haag volgde ging hij naar de Polytechnische school te Delft, waar hij het diploma B+C ingevolge artikel 65 de wet regelend het Middelbaar Onderwijs (mijnen-ingenieur) behaalde. Hij deed praktijkervaring op in de mijn Maria te Aken en de Oranje-Nassau mijnen te Heerlen. Hij kwam in dienst van de Staatsmijnen op 15 september 1905 als tijdelijk mijnopzichter. Van tevoren werkte hij bij de Lugauer Steinkohlen-bauverein in Lugau (D). Van 1 maart 1908 tot 1 augustus 1908 was hij bedrijfsleider van de in aanbouw zijnde staatsmijn Emma. Van Dorsser werd later bedrijfsleider van de staatsmijn Wilhelmina en wel van 1 augustus 1908 tot 1 januari 1911. Op eigen verzoek ging hij met eervol ontslag ingaande 1 januari 1911. Hij solliciteerde op 15 april 1913 weer bij de Staatsmijnen. Van Dorsser werkte toen als mijningenieur bij Joplin, Mo, USA.⁴

Ir. C.A. van Goudoever de Jongh

1-8-1908 / 1-6-1915

Op 1 augustus 1908 trad Van Goudoever de Jongh in dienst bij de Staatsmijnen. Hij ontving ingaande 1 november 1908 een jaarwedde van 2500 gulden.⁵ Van 1908 tot 1915 was hij bedrijfsleider van de staatsmijn Emma. In zijn periode werden de twee schachten van de staatsmijn Emma aangelegd. Hierbij gaf hij van 1911 tot 1912 ook nog leiding aan de dagelijkse gang van zaken bij de staatsmijn Hendrik. In 1915 was hij bevorderd tot hoofdingenieur.⁵

Van Goudoever de Jongh heeft ook de gehele aanleg en in bedrijf name van de staatsmijn Maurits in Geleen geleid. Het was zeker ook aan zijn gedegen vakkennis en toewijding te danken dat de aanleg zonder noemenswaardige incidenten verliep.⁶

Cornelis Albert van Goudoever de Jongh werd geboren in Dordrecht op 16 augustus 1879 en overleed in Utrecht op 28 juni 1951. Hij volgde van 1891 tot 1897 de HBS in Dordrecht. Hierna ging hij in Delft mijnbouw studeren aan de Polytechnische school en behaalde in 1902 zijn ingenieursdiploma. Tijdens deze vijf jaar durende studie volgde hij een jaar les aan de Bergakademie in het Duitse Freiberg in Saksen. Hij liep in zijn studietijd ook nog verschillende andere stages, in Hongarije, Roemenië en Duitsland. Reeds tijdens zijn studie solliciteerde hij bij de Staatsmijnen, maar na zijn

studie werkte hij toch eerst een zestal jaren als adjunct-ingenieur bij Staatstoezicht. In die periode deed hij praktijkervaring op bij de Domaniale Mijn in Kerkrade en maakte in november / december 1903 een studiereis naar België. Later volgden nog enkele korte reizen naar België, Westfalen en Oostenrijk. Ingaande 1 november 1906 werd hij bevorderd tot adjunct-directeur bij Staatstoezicht.

In 1916 werd hij benoemd als bedrijfsleider van de in aanbouw zijnde staatsmijn Maurits. Een jaar later verhuisde hij naar Geleen. De jongste staatsmijn van Nederland werd in 1926 officieel in gebruik genomen. Bij het zilveren bestaansfeest van de Staatsmijnen in 1927 werd hij voor zijn grote inzet koninklijk onderscheiden. Hij werd benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Van Goudoever de Jongh was van 1916 tot 1930 bedrijfsleider van de staatsmijn Maurits.

Ook maatschappelijk was hij actief. Zo was hij lid van de examencommissie van de Middelbare Handelsschool van het Bisschoppelijk College St. Jozef in Sittard, bestuurslid van de Sittardsche Muziekvereniging en bestuurslid van de Limburgse Protestantenvereeniging.⁷

Op zijn verzoek kreeg hoofdingenieur Van Goudoever de Jongh vanwege zijn gezondheid ingaande 1 augustus 1930 eervol ontslag. Op 6 augustus 1930 verhuisde hij naar Utrecht.⁸ Hier heeft hij nog gewerkt als directeur van de N.V. Machinefabriek Hoogelanden, voorheen Pannevis en Zn te Utrecht.⁹ In Geleen is een straatnaam naar hem genoemd en wel de Van Goudoeverstraat. Hij is ook de auteur van een bijdrage *De Staatsmijnen*, in: "Nederlands Welvaart" uit 1918.¹⁰

Ir. J.M.F.E. Wintgens

1-6-1915 / 1-6-1917

Na een ziekbed van slechts enkele dagen maakte griep een einde aan de veelbelovende loopbaan van mijnningenieur Eduard Wintgens.

Johan Maria Ferdinand Eduard Wintgens was geboren in Heerlen op 30

mei 1883 en overleed in Heerlen op 2 maart 1920. Na in 1900 de HBS in Maastricht met goed gevolg te hebben afgemaakt, vervulde hij eerst zijn militaire dienstplicht bij het 2^e regiment Infanterie, waarin hij opklom tot aspirant-vaandrig. Na beëindiging van zijn dienstplicht werkte hij als volontair bij verschillende Belgische en Duitse mijnen en deed daar, tussen de mijnwerkers in, veel praktijkervaring op.¹¹

In 1902 begon hij met zijn studie aan de Technische Hochschule te Aken en behaalde hier op 3 november 1904 zijn diploma als kandidaat-mijnningenieur. Direct hierna toog hij naar de Bergacademie Berlijn en behaalde daar op 12 januari 1907 het diploma mijnningenieur. Eduard begon enkele maanden later als opzichter bij de mijn "Rheinpruissen I/II" in Homberg, waar hij binnen een jaar de verantwoordelijkheid over een afde-

ling met 350 mijnwerkers kreeg. Wintgens kwam in dienst bij de Staatsmijnen op 16 januari 1909 als tijdelijk adjunct-ingenieur. Met ingang van 1 april 1910 was hij reeds in vaste dienst. Na het vertrek van ir. S. van Dorsser werd hij bedrijfsleider van de staatsmijn Wilhelmina en wel van 1 januari 1911 tot 1 juni 1915. Na de overplaatsing van ir. C.A. van Goudoever de Jongh naar de nieuwe te ontginnen staatsmijn Maurits in Geleen had Wintgens van 1 juli 1915 tot 1 juni 1917 de dagelijkse leiding van de staatsmijn Emma.

Hij was pas 33 jaar oud toen hij werd benoemd in de rang van hoofd-ingenieur bij de Staatsmijnen. In juni 1917 kreeg hij tot aan zijn overlijden in 1920 de hoofdleiding over de beide staatsmijnen Emma en Hendrik met als standplaats de staatsmijn Emma.¹²

Zijn drukke werkzaamheden weerhielden hem niet om ook aan het sociaal-maatschappelijk leven deel te nemen. Hij verving hoofd-directeur Frowein als voorzitter van de Raad van Arbeid en was bestuurslid van de Vereniging van Ingenieurs in Zuid-Limburg, het Geologisch Mijnbouwkundig Genootschap, de R.K. Schoolvereniging Treebeek en van de afdeling Hoensbroek van de bouwvereniging "Ons Limburg."

Wintgens was in 1919 benoemd tot reserve eerste luitenant van de 2^e regiment Infanterie en diens gevolg ook commandant van de Burgerwacht in Hoensbroek.

In Brunssum, waar hij ook heeft gewoond, is een straat naar hem genoemd en wel de Eduard Wintgensstraat.

Ir. C.L. van Nes

1-6-1917 / 16-8-1923

Van Nes begon helemaal onder aan de ladder als mijnwerker bij de staatsmijn Wilhelmina. Cornelis Leonard van Nes werd geboren in Boskoop op 15 september 1878. Zijn overlijdensdatum is niet bekend.¹³ Hij volgde de HBS in Apeldoorn en behaalde in 1898 zijn diploma. Hierna studeerde hij mijnbouwkunde aan de Polytechnische School Delft en ontving in 1903 de bul. Hij had voor zijn dienstbetrekking bij de Staatsmijnen diverse functies, onder andere in Suriname. In 1906 was hij enige tijd professor scheikunde en natuurkunde aan de "Escuela Naval" te Valparaiso. Op 17 november 1911 kwam hij in dienst bij de Staatsmijnen in Limburg en begon, zoals reeds boven vermeld, als mijnwerker bij de staatsmijn Wilhelmina. Vervolgens doorliep hij in snel tempo de gebruikelijk rangen: hulp-mijnopzichter met ingang van 1 januari 1912. Op 16 februari 1912 was hij reeds mijnopzichter bij de Wilhelmina. Ingaande 1 mei 1912 was adjunct-ingenieur bij de Emma en hierna ingaande 1 maart 1913 in dezelfde rang achtereenvolgens bij de Hendrik, Wilhelmina en Emma. Op 1 april 1916 werkte hij in de rang van ingenieur bij de Emma. Hij promoveerde op 1 juni 1917 naar de rang van bedrijfsingenieur.

Op 1 januari 1921 werd hij bevorderd tot hoofdingenieur. Van 1 juni 1917 tot 16 augustus 1923 was hij bedrijfsleider van de staatsmijn Emma.

Op eigen verzoek kreeg hij ingaande 14 december 1925 eervol ontslag, nadat hij reeds vanaf 1 oktober onbetaald verlof had vanwege een expeditie naar Spitsbergen.

Van Nes werd met ingang van 15 december 1925 hoogleraar aan de TH te Delft en doceerde het vak "mijnmeten en karteeren." Dit was gebeurd op aandrang van de "Mijnbouwkundige Vereeniging" die een verzoek had gestuurd naar de minister om een hoogleraar te benoemen met praktijkervaring. Een en ander had tot gevolg dat, mede in overleg met de "Mijnbouwkundige Vereeniging", het studieprogramma aan de Technische Hogeschool Delft inhoudelijk flink werd gemoderniseerd.

Van Nes kwam ook na zijn ontslag bij de Staatsmijnen nog vaker in Limburg. Meerdere malen werd hij gevraagd om lezingen te houden of onderzoek te verrichten.¹⁴

In 1949 bereikte hij de pensioengerechtigde leeftijd. Als buitengewoon lid van de "Mijnbouwkundige Vereeniging" kreeg hij, als dank voor het zeer vele dat hij voor de vereniging had gedaan, het Gouden Erelidmaatschap uitgereikt.

Samen met Groothoff bepleitte Van Nes het invoeren van gedetailleerde werkplannen, waarvoor tijdstudies van alle onderdelen van de mijnarbeid nodig waren. Het maken van deze plannen, eerst voor één, later ook voor vijf jaar, dwong de bedrijfsleiding tot een goede planning op alle niveaus. Daardoor kreeg het praktische werk een regelmatiger voortgang en werd een zuiniger werkwijze mogelijk, wat bij de aanhoudende daling van de kolnprijzen een gebiedende noodzaak was; in samenhang daarmee werd de mechanisatie sterk bevorderd.

Ook als auteur op zijn vakgebied liet hij van zich horen.¹⁵

Ir. J.B. van der Drift

1-9-1923 / 1-9-1945

Hij verbleef van 1912 tot 1919 in Nederlands Oost-Indië en was daar werkzaam in de tinwinning. Johannes Bernardus van der Drift is geboren in Vlaardingen op 14 februari 1886 en overleed in Den Haag op 8 juli 1964. Na de HBS studeerde hij aan de Technische Hogeschool te Delft voor mijnningenieur. In 1911 behaalde hij de bul. Hij kwam in dienst van de Staatsmijnen op 1 juni 1920 in de rang van adjunct-ingenieur.

Als bedrijfsleider van de staatsmijn Hendrik fungeerde hij van 1 juli 1923 tot 1 september 1923. Hij vervolgde zijn loopbaan bij de Staatsmijnen als bedrijfsleider van de staatsmijn Emma vanaf 1 september 1923 tot 1 september 1945.

Van der Drift kreeg in de oorlogsperiode te maken met de april-meistakingen in 1943. De aanleiding tot de spontane stakingen was de bekendmaking op 29 april 1943 dat Nederlandse oud-militairen (die gevochten hadden in mei 1940) zich moesten melden voor krijgsgevangenschap en arbeidsinzet in Duitsland. Die onverwachte oproep aan 300.000 militairen sloeg in als een bom. Bijzonder fel was ook de reactie in de Mijnstreek in Zuid-Limburg, waar de staking bij de mijnen gesteund werd door de rooms-

katholieke kerk. Als reactie op dit protest werd Van der Drift op 3 mei 1943, samen met nog drie andere hoge leidinggevendenden van de Staatsmijnen door de Duitse politie gearresteerd. Op 19 juli 1943 werd hij weer in vrijheid gesteld. Hij was toen ingaande 1 juli 1943 ontslagen in opdracht van de Rijkscommissaris.¹⁶

Op 18 september 1944, de bevrijding van Heerlen-Noord, waar de staatsmijn Emma lag, bevond hij zich nog in bezet gebied. Hij keerde op 14 mei 1945 terug en nam op 27 juli 1945 de leiding van de Staatsmijn Emma weer op zich. Vanaf 25 juli 1946 mocht hij zich hoofdbedrijfsingenieur noemen. In 1947 werd hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Van der Drift ging ingaande 1 januari 1949 met invaliditeitspensioen.

Ir. J.P.A. Dresen

1-9-1945 / 1-11-1950

Van 1912 tot 1917 volgde hij de HBS. Een aantal jaren later toog hij naar de universiteit van Luik en studeerde daar van 1922 tot 1929 voor mijnningenieur.¹⁷

Joseph Pierre Arthur Dresen werd geboren in Maas-tricht 26 mei 1897. Zijn overlijdensdatum is mij niet bekend. Hij kwam in dienst van de Staatsmijnen op 5 mei 1930 als meester-houwer. Een jaar later werd hij gepromoveerd tot hulpopzichter. In 1939 kreeg hij de rang van ingenieur en in 1945 van hoofdbedrijfsingenieur. Hij was bedrijfsleider van de staatsmijn Emma van 1 september 1945 tot 1 november 1950 en werd hierna in dezelfde functie benoemd bij de staatsmijn Hendrik. Deze functie bekleedde hij daar tot 1 maart 1960. In 1956 was hij koninklijk onderscheiden tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Dresen is actief geweest in verschillende commissies bij de Staatsmijnen. Hij ging op 1 juni 1962 met pensioen.

E.J. Gerards

1-11-1950 / 1-3-1960

Zijn eerste vakopleiding volgde hij van 1908 tot 1910 aan de "Gewerbliche Tageschule" van Aken. Vervolgstudies deed hij aan de Bergschule van Aken in de periode 1916 tot 1918.¹⁸

Egidius Joseph Gerards werd geboren in Kerkrade 23 februari 1895 en is overleden in Heerlen op 11 augustus 1962.

Op 1 mei 1919 werd hij aangenomen bij de staatsmijn Emma als hulpopzichter ondergronds. Van 1919 tot 1925 was hij afdelingsopzichter bij de staatsmijn Emma. Hierna werd hij overgeplaatst naar de staatsmijn Hendrik waar hij korte tijd als afdelingsopzichter werkte en hierna tot 1929 als meesteropzichter fungeerde. In 1929

maakte hij promotie tot hoofdopzichter. In dezelfde functie werkte Gerards van 1936 tot 1937 bij de staatsmijn Maurits. Zijn volgende functie bij de Maurits was die van bedrijfsinspecteur. Deze werkzaamheden deed hij van 1937 tot 1943. Van 1943 tot 1946 was hij bedrijfsinspecteur algemene dienst bij Centraal Beheer, terwijl hij in 1946 weer bedrijfsinspecteur bij staatsmijn Maurits was. Zijn loopbaan ging gestaag verder, nu van 1946 tot 1947 als chef ondergronds bedrijf (Chob) van de staatsmijn Maurits. In 1947 werd hij benoemd tot bedrijfsingenieur ondergronds bij de staatsmijn Emma om vervolgens van 1 november 1950 tot 1 maart 1960 als bedrijfsleider de gehele leiding over de staatsmijn Emma op zich te nemen.

Zijn inzet werd in 1950 koninklijk gehonoreerd door zijn benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Vijf jaar later maakte hij promotie en werd benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Gerards was ook drager van de erepenning van de gemeente Hoensbroek. Ingaande 1 maart 1960 ging hij met pensioen.¹⁹

Ir. J.K.H. Jordaans

1-3-1960 / 14-10-1963

Hij behaalde in 1946 het mijningenieursdiploma aan de Technische Hogeschool te Delft. Direct hierna kwam hij op 1 november 1946 in dienst van de Staatsmijnen in de rang van adjunct-ingenieur. Johannes Karel Hendricus Jordaans werd geboren in Den Haag 7 september 1919 en is overleden op 17 februari 1998.

Achtereenvolgens heeft hij gewerkt in de rang van ingenieur (1950), hierna in de functie van chef Mijnbouwkundige Staf staatsmijnen Wilhelmina en Hendrik (1953), bedrijfsingenieur ondergronds staatsmijn Hendrik (1955) en staatsmijn Emma (1958), bedrijfsingenieur (1961) en hoofdbedrijfsingenieur (1961).²⁰

Hij was bedrijfsleider van de staatsmijn Emma van 1 maart 1960 tot 14 oktober 1963. In 1964 werd hij benoemd tot directeur Mijnbedrijven.²¹ Vervolgens was hij

chef sector Aardgas, chef sector Techniek en directeur van DSM Limburg BV in de periode 1975-1979.²²

Jordaans ging ingaande 1 juli 1979 met vervroegd pensioen.²³ In dat jaar werd hij eind april ook benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Dipl. Ing. J.J. Posma

14-10-1963 / 1-1-1965

Na de HBS-B aan het Bisschoppelijk College te Sittard studeerde hij mijnbouwkunde aan de Technische Hochschule in Aken (D). Op 22 december 1936 voltooide hij deze studie als "Diplom Ingenieur." Jacob Johan Posma werd geboren in Schaesberg op 3 augustus 1911 en overleed te Amsterrade op 19 december 1975.

Op 17 april 1937 trad hij in dienst van de Staatsmijnen. Hij werkte achtereenvolgens als: meesterhouwer (1937), adjunct-ingenieur ondergronds (1938),

ingenieur ondergronds (1944), chef Mijnbouwkundige Staf (1949), bedrijfsingenieur ondergronds (1951) en hoofdingenieur (1961). Hij was van 1 maart 1960 tot 1 januari 1965 bedrijfsleider van de staatsmijn Hendrik en van 14 oktober 1963 tot 1 januari 1965 ook bedrijfsleider van de staatsmijn Emma.²⁴

Zijn laatste functie was die van bedrijfsleider van de staatsmijn Wilhelmina van 1 juli 1968 tot 1 februari 1970. In deze laatste functie werd hij met ingang van 1 januari 1960 benoemd tot bedrijfsleider van de staatsmijn Hendrik. Deze mijn werd in 1963 geïntegreerd met de staatsmijn Emma. Posma werd de hoogste baas van deze nieuwe combinatie Emma / Hendrik.

In 1962 was hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Hij kreeg deze onderscheiding opgespeld door minister de Pous bij de viering van het zestigjarig bestaan van de Staatsmijnen op 2 mei 1962 in de Heerlense schouwburg.²⁵

Ingaande 1 januari 1965 kreeg hij de leiding van de Staatsmijn Maurits en werd belast met de afbouw van deze mijn. Drie jaar was hij bedrijfsleider van de staatsmijn Maurits en wel tot 30 juni 1968. De staatsmijn Maurits was toen, als eerste van de vier Staatsmijnen, gesloten en afgebouwd. Met ingang van 1 juli 1968 werd hij in dezelfde functie overgeplaatst naar de staatsmijn Wilhelmina. De laatste bedrijfsleider van de staatsmijn Maurits verliet op 1 februari 1970 de Staatsmijnen met overbrugging naar de pensioenge-rechtigde leeftijd ingevolge artikel 56.²⁶ Binnen en buiten DSM bekleedde hij gedurende zijn loopbaan diverse functies.²⁷

Ir. H.J.M. Beckers

1-1-1965 / 6-1-1970

Beckers stamde uit een onderwijzersfamilie.²⁸ Hendrik Jan Marie Beckers werd geboren in Amsternrade op 27 oktober 1927 en is overleden te Hoensbroek op 18 september 1995. Na een jaar mulo-onderwijs stapte hij over naar de HBS en behaalde het B-diploma. Hierna volgde hij de Technische Hogeschool te Delft en voltooide in 1952 zijn studie voor mijnbouwkundig ingenieur.

Vanaf 1 mei 1952 trad hij in dienst bij de Staatsmijnen waar hij tot 1960 diverse functies bij de staatsmijnen Emma, Hendrik en Wilhelmina vervulde. Van 1960 tot 1961 was hij chef van de Mijnbouwkundige afdeling van de staatsmijn Emma. Hierna werkte hij er van 1962 tot 1965 als bedrijfsingenieur ondergronds.

In de rang van hoofdingenieur Staatsmijn Emma / Hendrik was hij van 1 mei 1965 tot 6 januari 1970 bedrijfsleider van de staatsmijn Emma. Hij vervolgde zijn loopbaan bij Nieuwbouw DSM en was daar ongeveer een jaar werkzaam bij de afdeling projecten. In

1971 werd hij benoemd tot chef Groep Koolwaterstoffen en in die functie opereerde hij tot 1981. Van 1981 tot 1987 was hij directeur van DSM Limburg BV. Bij het bereiken van de zestigjarige leeftijd ging hij op 1 november 1987 met vervroegd pensioen. In datzelfde jaar werd hij benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau

Ir. H.W. Schiffelers

6-1-1970 / 1-12-1973

Zowel in zijn werk alsook in zijn privé-omgeving stond Winand Schiffelers bekend als bijzonder hulpvaardig en met grote sociale vaardigheden.

Hubertus Winandus Schiffelers werd geboren in Bocholtz op 25 februari 1931 en overleed te Nuth op 29 mei 1997. Van 1945 tot 1949 volgde hij de HBS-B en ging hierna studeren in Delft. Na zijn studie mijnbouwkunde aan de Technische Hogeschool te Delft werd hij ingaande 1 april 1956 aangesteld als mijningenieur bij de staatsmijn Emma. In 1958 werd hij stafmedewerker van de Centrale Dienst voor Ondergrondse Mechanisatie. Schiffelers beschikte over uitstekende leiderschapskwaliteiten. Mede op grond hiervan werd hij op 1 oktober 1960 benoemd tot hoofdopzichter ondergronds van de staatsmijn Emma en één jaar later tot bedrijfsinspecteur ondergronds van dezelfde mijn. Ingaande 1 januari 1963 kreeg hij, als chef ondergronds bedrijf (chob) van de Staatsmijnen Emma en Hendrik, de lei-

ding van de uitvoerende ondergrondse mijnbouwkundige en technische diensten. Twee jaar later (1965) werd hij benoemd tot bedrijfsingenieur ondergronds en op het eind van dat jaar belast met de algehele leiding van het ondergronds bedrijf van de inmiddels, uit rationalisatieoverwegingen, tot de Emma/Hendrik-groep geïntegreerde staatsmijnen Emma en Hendrik. Deze groep was de grootste mijnzetel van Nederland met een productie van drie miljoen ton kolen en een personeelsbestand van circa 10.000 man. Alhoewel onder zijn directe leiding nog een aanzienlijke stijging van de productiviteit kon worden gerealiseerd, was de sluiting van de mijnen onafwendbaar geworden. Met ingang van 6 januari 1970 werd Schiffelers benoemd tot hoofdingenieur en belast met de algehele leiding van de Emma/Hendrik-groep alsmede van de resterende werkzaamheden met betrekking tot de in liquidatie zijnde staatsmijn Wilhelmina.

Eind 1973 werd hij benoemd tot chef afdeling Algemene Personeelszaken NV DSM en twee jaar later was hij directeur van DSM Limburg BV. Hij sloot zijn loopbaan bij DSM af als directeur van het Fonds voor Sociale Instellingen FSI en de Stichting Bedrijven van het Fonds (1982-1991).²⁹

Ingaande 1 maart 1991 ging hij met vervroegd pensioen. Drie jaar eerder was Schiffelers koninklijk onderscheiden tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Ook in het maatschappelijk leven speelde Schifflers een prominente rol in talrijke bestuursfuncties met name als lid van het curatorium en dagelijks bestuur van de Stichting Katholieke Leergangen Tilburg/Sittard, voorzitter stichting Limburgs Volkskundig Museum te Limbricht / Sittard, voorzitter stichting Limburgse Kastelen, voorzitter Vereniging van ingenieurs in Zuid-Limburg, lid algemeen en dagelijks bestuur van de stichting Mijnmuseum te Rolduc / Kerkrade, vicevoorzitter van het bestuur van het Regionaal Instituut voor Geestelijke Gezondheidszorg Oostelijk Zuid-Limburg te Heerlen, bestuurslid van de Vereniging Ave Rex Christe (vereniging tot behoud van Kasteel Hoensbroek) te Hoensbroek / Heerlen, bestuurslid Stichting Bejaardencentrum te Nuth, voorzitter Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, afdeling Heerlen en bestuurslid van de Stichting Vrouw en Management te Heerlen.³⁰

Ir. G. Duyfjes

1-12-1973 tot 1-1-1975

Met ingang van 1 januari 1975 ging Duyfjes uit dienst als een van de laatste mijnbouwers die de onderneming verliet.

Gerard Duyfjes werd geboren in Brunssum op 3 mei 1916. Hij behaalde in 1947 aan de Technische Hogeschool Delft het diploma van mijningenieur. Hij was toen reeds vanaf 29 december 1942 in dienst van de Staatsmijnen. Hij werkte achtereenvolgens op de staatsmijnen Emma (1947), Maurits, C.D.O.M., Maurits (1955), Wilhelmina (1957) en Maurits (1960). Vanaf 1 juni 1957 was hij bedrijfsingenieur en plaatsvervangend bedrijfsleider staatsmijn Wilhelmina. Hij was bedrijfsleider van de staatsmijn Maurits van 1 juni 1962 tot 14 oktober 1963.³¹ Duyfjes was ook de laatste bedrijfsleider van de staatsmijn Emma van 1 december 1973 tot 1 januari 1975.³² De productie van kolen was toen reeds in 1973 gestopt.

* Harry Strijkers is oud-bedrijfsarchivaris van DSM en houdt zich momenteel bezig met het ontsluiten van het fotoarchief van staatsmijnen.

Noten:

1. In 2002 vierde de Koninklijke DSM NV haar eeuwfeest. Als bedrijfsarchivaris, destijds werkend bij het Centraal Archief DSM, werd ik in die periode gevraagd onder andere de website van het Centraal Archief DSM op het Intranet van DSM te “vullen” met historische informatie over het verleden van de Staatsmijnen / DSM. Het resultaat

was een stroom aan jaarkronieken over DSM en biografieën van hoofddirecteuren, directeuren, bedrijfsleiders en andere bekende personen met een DSM-verleden. Ook is er toen een door mij geschreven speciaal nummer van *Het Land van Herle* uitgegeven onder de titel “DSM Een Koninklijke Eeuwling. Kroniek van de

- laatste 25 jaar." Door deze opdracht was het mogelijk om allerlei niet toegankelijke dossiers in te zien met name die van het hoger kaderpersoneel in de beginperiode van de Staatsmijnen. De informatie uit deze dossiers was en is de grootste bron bij het schrijven van deze biografieën. Na het beëindigen van mijn dienstverband is deze historische informatie op een CD gebrand en zo behouden gebleven voor de toekomst. Precies tien jaar later bij het 110-jarig bestaan van DSM is deze historische informatie ook buiten DSM beschikbaar.
2. Summier chronologisch overzicht geschiedenis staatsmijn Emma, Archief van de Staatsmijnen in Limburg, Heerlen, november 1951.
  3. www.citg.tudelft.nl.
  4. RHCL, 17.21 DSM Personeelsdossiers, inv. nr. 278 (niet toegankelijk).
  5. RHCL, 17.21 DSM Personeelsdossiers, inv. nr. 401 (niet toegankelijk).
  6. *Limburger Koerier* 6-8-1923.
  7. *Limburger Koerier* 27-3-1923, *Limburger Koerier* 3-5-1929 en *Limburger Koerier* 21-5-1930.
  8. 'Afscheid hi C.A. van Goudoever de Jongh als bedrijfsleider stm. Maurits', in: *Limburger Koerier*, 23 juli 1930.
  9. *Het Vaderland* 20-9-1930 (Ochtend).
  10. Zie verder: Harry Strijkers, 'De staatsmijn Maurits en haar bedrijfsleiders', in: *Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen*, 2011-3, jrg. 32, p. 119-126.
  11. Ir. A.E. Dinger, 'In memoriam J.M.F.E. Wintgens', in: *De Ingenieur*, 20 maart 1920, nr. 12 en 'Hoofdingenieur Wintgens +', in: *Limburger Koerier* 25-3-1920, jrg. 75, nr. 72.
  12. RHCL, 17.21 DSM Personeelsdossiers, inv. nr. 1469 (niet toegankelijk).
  13. RHCL, 17.21 DSM Personeelsdossiers, inv. nr. 953 (niet toegankelijk).
  14. 'Mijnmeet oefeningen', in: *Limburger Koerier*, 20 juli 1928 en 'De kolenvelden van Noord-Amerika', in: *Limburger Koerier*, 8-1-1934 en *Limburger Koerier*, 9-1-1934.
  15. Van Nes is ook de auteur van het artikel "Het goudvoorkomen in Suriname. Waar moet naar nieuwe ertsreserves gezocht worden?" in: *De Ingenieur*, 1936, 10-M-1; p.1-8, 9 fig./foto's.
  16. RHCL, 17.21 DSM Personeelsdossiers, inv. nr. 288 (niet toegankelijk).
  17. RHCL, 17.21 DSM Personeelsdossiers, inv. nr. 284 (niet toegankelijk). Zie verder *Nieuws van de Staatsmijnen* 19 februari 1960, p. 1.
  18. RHCL 17.21 DSM Personeelsdossiers inv. nr. 369 (niet toegankelijk).
  19. 'Hoofdingenieur Gerards verlaat 1 maart onze onderneming', in: *Nieuws van de Staatsmijnen in Limburg*, 19 februari 1960, nr. 5, p. 2.
  20. 'Nieuwe bedrijfsleiders'. Ir. J.K.H. Jordaans, in: *Nieuws van de Staatsmijnen in Limburg*, 19 februari 1960, nr. 5, p. 1.
  21. 'Ir. J.K.H. Jordaans per 1 januari directeur Mijnbedrijven', in: *Nieuws van de Staatsmijnen*, 2 januari 1964, p. 4.
  22. 'Zilveren jubileum directeur Jordaans', in: *DSM Nieuws*, 22 oktober 1971, p. 1 en 2.
  23. 'Directeur J.K.H. Jordaans verlaat onze onderneming mt overbrugging naar pensioen', in: *DSM Limburg Nieuws*, 31 mei 1979, 29^e jrg, p. 1.
  24. 'Nieuwe bedrijfsleiders Dipl. Ing. J.J.Posma', in: *Nieuws van de Staatsmijnen in Limburg*, 19 februari 1960, nr. 5, p. 1.
  25. 'Hoofdingenieur Posma op 1 april 25 jaar bij de Staatsmijnen', in: *Nieuws van de Staatsmijnen*, 22 maart 1962, nr. 7, p. 3.
  26. 'Hi Posma neemt afscheid van DSM', in: *DSM Nieuws*, 2 januari 1970, p. 4.
  27. Sjef Maas, 'Posma: een belangrijke mijnbouwersfamilie in Limburg', in: *Limburgs Tijdschrift voor Genealogie*, jrg. 33, maart 2005, p.11-17. Zie ook: Harry Strijkers, 'De staatsmijn Maurits en haar bedrijfsleiders', in: *Tijdschrift Heemkundevereniging Geleen*, 2011-3, jrg. 32, p. 119-126.
  28. 'Ir. H. Beckers 25 jaar bij onze onderneming', in: *DSM Limburg Nieuws* 16 mei 1977, nr. 7, p. 4.
  29. 'J.A. Janssen, Directeur H.W. Schifffers zilveren jubilaris op 27 maart', in: *Nieuws DSM Limburg* 12-3-1981, p. 1.
  30. Harry Strijkers, *Van sociaal pionier tot cultuursponsor. Kroniek Fonds voor Sociale Instellingen 1918-2008*. Geleen 2009. Verdere informatie uit personeelsdossier (niet toegankelijk).
  31. 'Nieuwe bedrijfsleider', in: *Nieuws van de Staatsmijnen in Limburg*, 18 mei 1962, nr. 14, p. 1. Zie verder *Nieuws* 17-5-1957, p. 1 en 19-12-1969, p. 2.
  32. 'Afscheid van ir. G. Duyfjes', in: *Nieuws* 21-2-1975, p. 7.

BOKKENRIJDERSNIEUWS

Nieuwe akten digitaal op CD-rom: Bokkenrijdersakten schepenbank Heerlen

Door: Rob Hamers*

Een CD-rom met de akten van de bokkerijdersprocessen van de schepenbank Heerlen is verschenen. Het betreft hier de processtukken van de schepenbank Heerlen die enkele malen zetelde in de Schelmentoren halverwege de 18^e eeuw. De verhoren vonden echter vooral plaats in het Landhuys van de Drossaerd in Valkenburg. Men ziet in de inleiding van de akte dan ook bijna altijd de naam Farjon terugkomen; later Vignon.¹ De archiefstukken op de CD zijn ingedeeld naar achternaam van de bokkerijders of gegroepeerd in bijvoorbeeld Vonnissen of Rekesten.

Veel voorkomende (juridische) begrippen uit de akten staan verklaard op de speciale site van Rijkzucht over bokkerijders. De reeds op de site van Rijkzucht getranscribeerde akten (bokkerijders als Frans Boumans, Nicolaas en Philip Herzeler en Joannes Steins) staan er niet op, aangezien die dus via internet te downloaden zijn.

Eerder verschenen de bokkerijdersakten van de schepenbank Herzogenrath (nog verkrijgbaar bij informatie@aloysius-kruiden.nl). Deze twee CD's vullen elkaar aan, daar in het toenmalige land van Rode de bende van Jozef Kirchoffs (deels berecht in Herzogenrath) veel leden (beter: vermeende leden) verworven had in het Heerlense gebied, inclusief Heerlerheide, maar ook Waubach en Merkstein (namen als Loupen, Ploum, Dortants). Velen uit het Heerlense bekenden op de pijnbank dan ook deelname aan de bende van Jozef Kirchoffs:²

“Wanneer hij gedetineerde voor sijn aandeel uijt handen van den chirurgijn Kerckhoffs sestien mark geprofierteert heeft” (Gerardus van den Roost, 1773).

“voor sijn aendeel uijt handen van den chirurgijn Kerckhoffs vier weecken daer naer ontfangen heeft drie courante rijxdaelders bij welck geleegentheid hij gedetineerde gewaapent was met eenen stock en sackpistol” (Nicolaas Herzeler, 1773).

“vreemde personen onder welke hij vermeent gekent te hebben den chirurgijn Kerckhoffs den welken te paard was als wanneer sij gesaemenderhand hij gedetineerde gewaapent met eenen stock en d’overige met stocken, gaffelen, misthaaken en schiet geweer gegaan” (Philip Herzeler, 1773).

Uitmunten onderzoek op basis van gedegen bewijsvoering naar de historiciteit van de bokkenrijders van met name het land van 's Hertogenrode werd reeds door Louis Augustus verricht en volgens gelijksoortige analyse is François van Gehuchten begonnen met alle streken onder de loep te nemen. Een publicatie hiervan is in 2013 gepland.

Voor verdere informatie over het rechtssysteem (en bokkenrijders) heeft Rijkckheit ook een duidelijk overzicht gemaakt.³ Veel overige informatie over bokkenrijders vindt u op de site van het bokkenrijdersgenootschap: www.bokkenrijders.com.

Een deel van de processen van Heerlen, Beek, Klimmen en Meerssen vond in Heerlen plaats. Heerlense Bokkenrijders die men in Valkenburg verhoorde werden na het vonnis teruggebracht naar Heerlen om op de Heesberg opgehangen te worden. Mogelijk dat ze kort na arrestatie en voor de terechtstelling nog even werden vastgehouden in de schelmentoren in Heerlen.⁴

De Schelmentoren of gevangentoren is ooit onderdeel geweest van de middeleeuwse burcht Herle die ook wel (pas in de 20^e eeuw!) het Landsfort Herle werd genoemd. Deze burcht moet gebouwd zijn in de twaalfde of begin dertiende eeuw en heeft tot in de achttiende eeuw een militaire functie gehad. Binnen die vesting was de Pancratiuskerk gesitueerd.⁵

De toren zelf dateert uit de 12e eeuw en zou dienst hebben gedaan als verdedigbare woontoren van de toenmalige Heren van Heerlen, de graven van Ahr-Hochstaden, waarschijnlijk als woonhuis voor hun lokale plaatsvervanger, de drossaards en schouten. Deze woonden dan bovenin en konden in tijden van belegering de toegang blokkeren door de ladders op te halen.

Van 1543 stamt de eerste duiding van de toren als gevangenis. Aan het einde van de Middeleeuwen werd hij al als plaats voor het schepengericht gebruikt. De cellen waren toen in de kelder; later in de bokkerijderstijd werden de 'cachotten' naar de bovenverdieping geplaatst.

Heden ten dage wordt de schelmentoren als verenigingslokaal voor de Winkbuüle gebruikt. In de zomer is de toren vaker te bezichtigen.

De CD-rom is verkrijgbaar voor 10 euro bij R. Hamers via informatie@aloy-sius-kruiden.nl.

* R.G.W. (Rob) Hamers BA, is amateur-historicus en actief bij Heemkunde OCGL Landgraaf en bestuurslid van het Euregionale Bokkenrijdersgenootschap.

Noten

1. Zie: *In de voetsporen van de Bokkenrijders, 15 rondwandelingen*, L. Neervoort & R. Hamers, uitg. TIC, Maastricht, 2009, ISBN/EAN: 978-90-78407-53-9. 11 pag, zw geïllustreerd.
2. 'De chirurgijn Jozef Kirchhoffs en zijn familie', in: *LvH* 36 [1986/3], 57-65.
3. www.rijkckheit.nl/sjablonen/rijkckheit/pagina.asp?pagina=641.
4. Informatie over diverse gerechtslocaties en executieplaatsen vindt u in: *Euregionale bokkenrijders wandel- en fietstochten*, H. Mulders & R. Hamers, Heemkunde OCGL Landgraaf 2011.
5. <http://www.rijkckheit.nl/>.

STICHTING LODEWIJK FOIJER

Op 25 augustus 2012 was het 70 jaar geleden dat de eerste groep joden vanuit Heerlen werd gedeporteerd naar de Duitse vernietigingskampen. Velen zouden er daarna nog volgen. In Heerlen is er weinig wat daar nog aan herinnert. Om de herinnering aan die duistere periode ook voor toekomstige generaties levendig te houden heeft een aantal burgers het initiatief genomen te komen tot een stichting die daartoe strekkende activiteiten zal ontwikkelen. Op 28 november 2011 werd daarom de Stichting Lodewijk Foijer opgericht.

Lodewijk Foijer werd op 5 januari 1870 in Heerlen geboren. Lodewijk was dagloner of boerenknecht. Hij was een arme vrijgezel. Een opvallend man kan het niet geweest zijn, want behalve het vermelde is er weinig over hem te vinden. Hij woonde op verschillende adressen. Een tijd lang zelfs in een soort keet. Zijn laatste adres was een kamer op Kruisstraat 83. Zijn 'fout' was dat hij jood was. Alleen daarom werd hij op 14 mei 1943 in Sobibor vergast. Hij staat symbool voor de vele mensen die alleen omdat ze jood waren gruwelijk werden vermoord.

De stichting heeft voorlopig een drietal projecten geëntameerd :

Stolperstein Lodewijk Foijer

1. Stolpersteine-project

Te beginnen met augustus 2012 wil de stichting Stolpersteine (struikelstenen) plaatsen in het trottoir voor die huizen van waaruit Joodse burgers zijn afgevoerd. Voor zover uit onderzoek thans bekend zal het daarbij in totaal gaan om ongeveer 70 struikelstenen.

Deze zullen worden vervaardigd door de Duitse kunstenaar Günter Demnig die zulke stenen al in een aantal Nederlandse en andere Europese steden heeft gelegd. De gedenksteden zullen in Heerlen in verschillende tranches worden geplaatst, afhankelijk van de voortgang van het onderzoek en de mogelijkheden van de kunstenaar. Op 25 augustus 2012 is de eerste reeks

van 25 stenen gelegd. In 2013 en 2014 volgen de 2^e en de 3^e tranche. Het project wordt uitgevoerd met ondersteuning van de gemeente Heerlen. Voor het eind van 2014 moet dit project voltooid zijn. In de recente erfgoednota van de gemeente Heerlen is dit project expliciet genoemd.

2. Wetenschappelijke monografie

Hoewel er meerdere publicaties over de Jodenvervolging in Heerlen zijn verschenen, ontbreekt het tot heden aan een alomvattende wetenschappelijke publicatie. Er is inmiddels een aanvang gemaakt met een diepgaand wetenschappelijk historisch onderzoek naar de geschiedenis van de joden in Heerlen. Het zwaartepunt daarbij ligt uiteraard in de periode rond en tijdens de oorlog, maar de studie zal een grotere periode bestrijken. Naar verwachting zal het wetenschappelijk werk gepubliceerd worden tegen 2015.

3. Educatief project

Waar de doelstelling van de stichting zich met name ook richt op toekomstige generaties, wordt betrokkenheid van de jeugd in dit project gezien als een essentieel onderdeel. Daartoe zijn inmiddels met vier Heerlense scholen voor middelbaar onderwijs, t.w. het Bernardinusscollege, Grotiuscollege, het Sintermeertencollege en het St. Janscollege contacten gelegd om te komen tot een inhoudelijke en actieve betrokkenheid van leerlingen. Geschiedenis docenten zullen daarbij vooral leerlingen uit de bovenbouw havo/vwo betrekken.

Eertijds was aan de Stationsstraat in Heerlen de synagoge gevestigd met daarbij een Joodse begraafplaats. Op het eind van de jaren 1980 is dit pand verkocht en verloor na renovatie zijn religieuze functie. Vanaf de straat is het gebouw thans niet meer zichtbaar. De Stichting onderzoekt de mogelijkheid om op enige manier de herinnering aan dit religieus-cultureel erfgoed weer tastbaar te maken.

Bron: Persbericht. Verdere informatie is te vinden op: www.lodewijkfoijer.nl.
Secretariaat: De Kommert 51, 6419GB HEERLEN, info@lodewijkfoijer.nl.

BERICHTEN

Uitslag enquête Het Land van Herle

Begin dit jaar vroegen we alle abonnees mee te werken aan een lezersonderzoek, mede om na te gaan welke vernieuwingen voor het tijdschrift nodig zijn en om eventuele aanpassingen in de inhoud te gaan vormgeven. Het aantal inzendingen was buitengewoon, meer dan de helft van de abonnees heeft het vragenformulier ingezonden. Daarnaast heeft een tiental abonnees in een vraaggesprek toelichting gegeven op de gang van zaken rond het tijdschrift. Hartelijk dank daarvoor. Met name de antwoorden op de open vragen helpen het bestuur een denkrichting te bepalen voor de verdere ontwikkeling van het tijdschrift.

Kort samengevat valt het op dat we een lezerspubliek hebben dat vooral uit senioren bestaat. Ongeveer de helft van de abonnees is uit de leeftijdscategorie 56-70 jaar en 35% is 70 jaar en ouder. Een duidelijke vingerwijzing om nieuwe abonnees te werven onder een jonger publiek. Verder valt op dat bijna 80% van de abonnees als hoogste opleiding HBO en hoger heeft genoten en twee derde van de abonnees al langer dan 10 jaar een abonnement heeft. Iets meer dan de helft van de respondenten geeft aan abonnee gewor-

den te zijn omdat men is geïnteresseerd in de geschiedenis van Heerlen en Limburg. Bijna driekwart geeft daarenboven aan het tijdschrift aan te prijzen bij familie, vrienden en bekenden en 86% geeft aan dat het tijdschrift aan de verwachtingen voldoet. In de vrije antwoorden geven veel trouwe abonnees aan dat ze het formaat van het tijdschrift gehandhaafd willen zien. Echter: 66% geeft aan geen bezwaar te hebben tegen de wijziging van het formaat naar A4 als er kan worden overgegaan naar meerkleurendruk. De helft van de abonnees stelt naast het tijdschrift een nieuwsbrief op prijs.

Op dit moment is het bestuur onder leiding van een marketeer de enquêteresultaten aan het vertalen naar een marketingplan. Inmiddels is wel al een offerte opgevraagd om in onze website een nieuwsbriefmodule aan te brengen. Binnen enkele maanden hopen we dan met de verspreiding ervan te kunnen beginnen.

De volledige uitslag van de enquête is met de verslagen van de vraaggesprekken te lezen op onze website (<http://www.landvanherle.nl/2012/11/resultaten-enquete-lezersonderzoek-bekend>).

Historische activiteitenagenda

Tijdens het heemkundeoverleg van 14 november j.l. is de agenda van de heemkunde- en historische activiteiten van Parkstad Limburg ten doop gehouden. De agenda is t.b.v. de gezamenlijke verenigingen ingebouwd in de website van Het Land van Herle, maar is ook met een apart webadres te benaderen op www.heemkunde.eu.

Abonnementsprijs 2013

Stijging van de drukprijs heeft tot gevolg dat we genoodzaakt zijn de abonnementsprijs voor 2013 licht aan te passen. Deze wordt voor de nieuwe jaargang € 17,50. Bij incasso wordt een korting gegeven van € 1,00. De prijs van een los nummer blijft € 5,-.

AANGESTIPT ...

door Koos Linders, Wim Nolten, Diana Smeets-Habets en Sander van Daal

Kritische beschouwingen over collaboratie.

Stereotypering van de NSB.

Door D. Kampman. Van Gorcum, Assen, 2011. 263 blz., ISBN 9789023248149. Prijs: € 24,50.

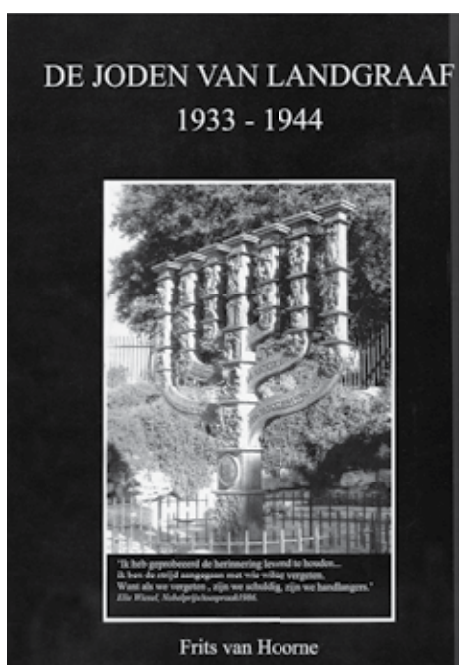
In dit onderzoek wil de socioloog Kampman, zelf een kind van 'foute ouders', een ongunstiger oordelen over Nederlandse nationaal-socialisten, dan het door hem onderzochte bronnenmateriaal laat veronderstellen, aan de orde stellen. Hij doet dat door een aantal hypothesen te onderzoeken zoals: de schuld en de veroordeling van de zware gevallen die zich schuldig maakten aan racisme, deportatie en genocide, is maatschappelijk geprojecteerd op de totale sociale categorie Nederlandse nationaal-socialisten. Dit is een vorm van vooroordeel en stereotypering die in historisch onderzoek, zeker van zo'n complexe zaak als collaboratie, herhaaldelijk voorkomt, alhoewel dat onjuist en onwetenschap-

pelijk is. Bovendien worden nog steeds kinderen veroordeeld voor de foute keus die hun ouders maakten. Kampman stelt uitdrukkelijk dat het niet zijn bedoeling is fascisme of nationaal socialisme te rehabiliteren. Beide stromingen zijn voor hem, alhoewel historisch te begrijpen, onaanvaardbaar en hij neemt er duidelijk afstand van.

Kampman onderzocht een 20-tal publicaties, zoals L. De Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, A. Belinfante, *In plaats van Bijltjesdag. De geschiedenis van de bijzondere rechtspleging na de Tweede wereldoorlog* en I. Tames, *Besmette jeugd, de kinderen van NSB'ers na de oorlog*. Hij concludeert dat er sprake is van projectie (racisme, deportatie en genocide worden toegeschreven aan alle Nederlandse nationaalsocialisten), van stereotypering en van soms onjuiste geschiedschrijving op grond van interpretatie-uitspraken die niet gesteund werden door aangevoerd feitenmateriaal. Vanuit deze ontsluiting van de ongunstige stereotypering en daarmee samenhangend van een onjuiste analyse van de positie van de Nederlandse nationaal-socialisten, komen, zo zegt Kampman, de contouren van een nieuwe geschiedschrijving naar voren, waarvoor hij slechts een schets kan geven in de vorm van een aantal op zijn onderzoek gebaseerde plausibele interpretatie-uitspraken. Bijvoorbeeld: de NSB, een organisatie van 'gewone mensen', was in de jaren 30 een historisch te begrijpen poli-

tieke organisatie met een binnen het kader van een democratische politiek verwijtbare politieke visie.

Ook nu nog wordt de informatie over collaboratie beheerst door vooroordeel en stereotypering, die onbevooroordeeld en onafhankelijk onderzoek in de weg staat, aldus Kampman. Een onderzoek doen zoals het onderhavige, is op grond van de onderwerpkeuze een heikele onderneming. Toch is het een sereen en helder boek geworden, dat voor historici van groot belang is, vooral vanwege de gevolgde onderzoeksmethodiek. Alhoewel het niet specifiek voor en vanuit de Limburgse situatie geschreven is, kan het toch van groot belang zijn om 'achter de hand te houden' voor vervolgonderzoek op Vellenga's *Katholiek Zuid Limburg en het Fascisme*. (KL)

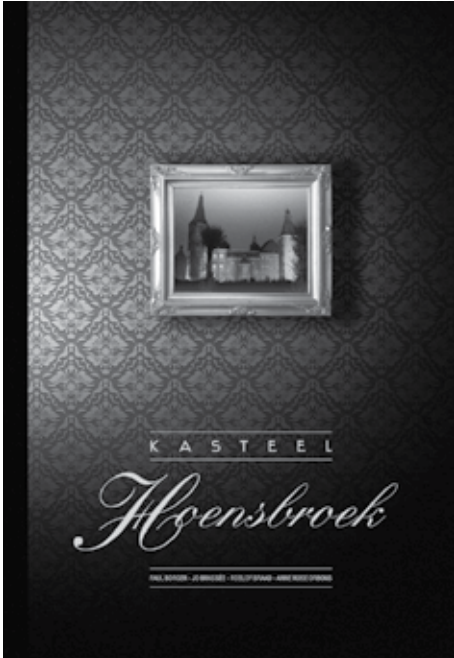
De Joden van Landgraaf 1933-1944

Door Frits van Hoorne. Eijgelshoven, z.j. (2012).
ISBN/EAN 978-90-813726-0-2. 242 pg. Geïll.

De schrijver van het boek 'De Joden van Landgraaf' heeft zich, zoals hij vermeldt in het voorwoord, niet willen baseren op wetenschappelijke studies, maar wil de afschuwelijke misdaden tegen joodse mannen, vrouwen en kinderen 'constateren' én dat de daders van deze misdaden na de oorlog niet voldoende gestraft zijn. Hij baseert zich op bronnenmateriaal als de verzameling krantenknipsels van zijn ouders en de archieven van de Heemkundevereniging Landgraaf OCGI en van de gemeente Landgraaf. In deel I wordt beknopt ingegaan op het antisemitisme in Europa, dat uitmond in de Holocaust. Deel II schetst de situatie tijdens de Tweede Wereldoorlog in de voormalige gemeenten Schaesberg, Ubach over Worms en Nieuwenhagen. Aan de orde komen onder andere de maatregelen van de

bezitters, de 'foute' burgemeesters, de confrontatie van de Nederlandse Unie met NSB/WA en het gevaar van de verspreiding van illegale lectuur. Deel III gaat in op de joodse inwoners van Landgraaf, de joodse onderduikers en de joodse vluchtelingen. De belangrijkste bron voor dit gedeelte van het boek is 'oral history', waar het nadeel aan kleeft dat het 'gekleurde' geschiedenis is, die door documentonderzoek gecontroleerd zou moeten worden. Het voordeel is echter dat de verhalen aansprekend en levensecht zijn. Dat geldt in het boek met name voor de verhalen van de onderduikers, die het niet gemakkelijk hadden. Interessant is, dat het leven van de onderduikers ná de oorlog ook gevolgd wordt. De vele foto's in het boek vormen verhelderende illustraties van de tekst. (KL)

Kasteel Hoensbroek

Samenstelling: Paul Borger, Jo Brassée, Roelof Braad, Anne Rose Orbons. Uitgever: HKV Hoensbroek. Heerlen (2012) 208 p.: ill.; lit.opg. ISBN -13 9789079766062. Prijs € 24,95.

Ter gelegenheid van het eerste lustrum van de Heemkundevereniging Hoensbroek verscheen recent een lees- en kijkboek over kasteel Hoensbroek. Niet alleen het kasteel op zich, maar ook de nabije (leef)omgeving passeerde hierbij de revue. In een uitermate fraaie uitgave, met niet al te lange, maar duidelijke en goed leesbare teksten wordt de 'Werdegang' van dit cultuurmonument beschreven.

Het meest aantrekkelijke van dit boek is echter wel de opmaak en de verdeling van de vele, vele zwart/wit én prachtige kleurenfoto's. De auteurs/onderzoekers en de vormgevers hebben letterlijk alles uit de kast gehaald, hetgeen resulteerde in een zeer lange voor-

bereiding, maar met een uitstekend resultaat. De genealogische schema's, voorzien van wapenschilden en korte tekst, tonen de familiale verbindingen (p. 26, 44/45, 48/49, 56/57, 60/61, 66-68). Uiteraard zijn de familieportretten zeer illustratief. Sommige foto's, zonder tekst, spreken voor zich (p. 136/137). Het gezegde: *goede wijn behoeft geen krans*, is hier zonder meer van toepassing. Geen zware historie, zoals in 1967, maar een werk dat ook de minder historisch geïnteresseerde zal weten te boeien, getuige het grote aantal intekenaars en vrienden (p. 204-206).

Voor de (amateur)historici mogen wij met nadruk verwijzen naar de bronnen in de archieven, de reeds voorhandene literatuur en de verantwoording voor het foto-en beeldmateriaal (p. 200-203). Dat een dergelijk werk, ondanks alle zorgvuldigheid, niet foutloos kan zijn, mag niemand verwonderen: slechts één (tik) foutje konden wij ontdekken: slotkapelaan Schillings (1645) diende op 27 juli van dat jaar (niet 1745!), zijn smeekschrift in en werd later pastoor te Eygelshoven (1655-1664). Conclusie: voor alle Hoensbroeknaren een *must*, voor alle anderen een sterke aanrader. [WN]

535 jaar Clerus te Eygelshoven/Hopel 1477-2012.

Door Wim Nolten. Uitgave in eigen beheer van de Heemkundevereniging 'De Hopel'. Prijs € 19,95. Verkrijgbaar bij: wim.nolten@ziggo.nl.

Het boekwerk *535 jaar Clerus te Eygelshoven/Hopel 1477-2012* leest niet direct weg als een roman, maar vormt meer een opsomming van geestelijken

die in het gebied rond Eygelshoven/Hopel werkzaam waren en zijn. Dat maakt het zeker niet minder waardevol. Uit dit bronnenboek blijkt zeer zeker dat er een rijke historie is die zich niet beperkt tot de huidige parochie van Johannes de Doper/Pastoor van Ars. In de middeleeuwen omvatte deze parochie een groter gebied. In 1895 was voor de eerste keer aandacht voor de pastoors van Eygelshoven in een artikel in de *Maasgouw*. In 1931 en 1981 werden ook publicaties aan dit onderwerp gewijd.

De auteur van het nu verschenen bronnenboek, Wim Nolten, publiceerde samen met Louis Augustus in 1997 in *Het Land van Herle* het artikel 'De Pastoors van de St. Johannes de Doper-parochie van Eygelshoven' (*LvH* 1997, p. 43-57).

Na een inleidende paragraaf over de kerkgeschiedenis van Eygelshoven volgt een chronologisch overzicht van de pastoors van Eygelshoven, beginnend met Gerard Vas, de

oudst bij naam bekende pastoor. Zijn naam is overgeleverd door een vermelding op een latei van het oude Sint-Janskerkje.

De Pastoor van Arsparochie van Hopel werd opgericht in de jaren vijftig en werd in 1993 samengevoegd met de Johannes de Doperparochie van Eygelshoven. In die periode waren drie opvolgende pastoors werkzaam in de parochie. Ook van hen zijn korte biografieën opgenomen.

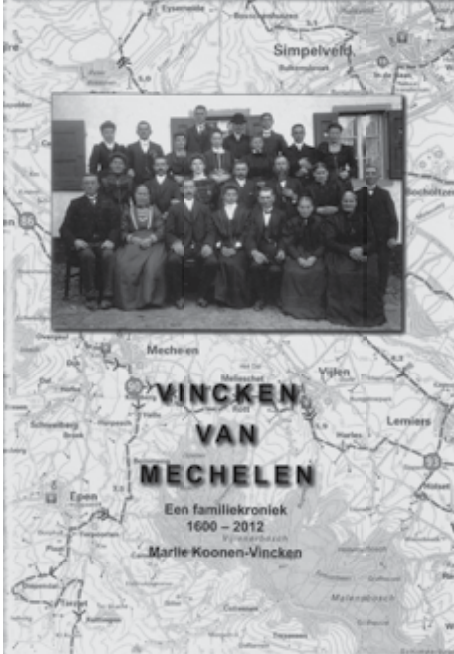
In het hoofdstuk Kwartierstaten Z.E.H. Pastoors worden de kwartierstaten van de pastoors sinds de tweede helft van de 17de eeuw weergegeven. Van de pastoors voor die tijd zijn deze niet of nauwelijks meer na te gaan, daar zijn de overgeleverde bronnen te fragmentarisch voor.

Voorafgaand aan de kwartierstaten van de drie pastoors van Hopel vindt de lezer een stukje historie van de Pastoor van Ars parochie en uitgebreidere biografieën van de pastoors Widdershoven, Rongen en Vliex.

Verder zijn de kwartierstaten van de bisschoppen van Roermond opgenomen, die sinds het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie dit ambt hebben bekleed, evenals een korte lijst met de bisschoppen van Luik tussen 1456 en 1801. Eygelshoven heeft immers lange tijd behoord tot het bisdom Luik.

Tot slot zijn transcripties, vertaalde documenten en aantekeningen die als bron zijn gebruikt als bijlagen opgenomen. Het uitgebreide notenapparaat geeft goed weer welke bronnen zijn geraadpleegd en is een ondersteuning bij verder onderzoek op dit gebied.

Het boek is een uitgave van Heemkundevereniging 'De Hopel' (2012) en bevat enkele foto's van Arno Nolten, Wiek Ernst en Wiel Roverts. (SvD)

Vincken van Mechelen. *Een familiechroniek 1600-2012.*

Door Marlie Koonen-Vincken. Uitgave in eigen beheer. Uitgeverij: Helios Verlags- und Buchvertriebsgesellschaft, Aachen. 199 p. A4, geïll., foto's, afb. Verkrijgbaar bij A gen Vogelsjtang, Mechelen. Prijs: € 15,-.

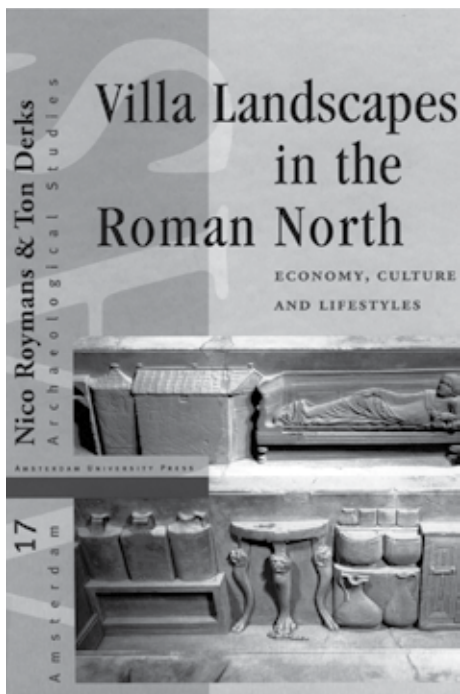
In april 2012 verscheen, in eigen beheer, van de hand van Marlie Koonen-Vincken, de familiechroniek *Vincken van Mechelen*. Het gebeurt niet vaak, eigenlijk veel te weinig, dat een vrouw een boek maakt van haar familie en aanverwanten. Haar werkwijze is ook anders: eerst alle verhalen opschrijven, vervolgens de bijbehorende foto's verzamelen en *last but not least* archiefonderzoek. Het is dan ook een familiair overzicht geworden, met veel, heel veel privé-foto's en familiegebeurtenissen, die het zwaartepunt vormen in deze uitgave. Dat het geen doorwrochte genealogie is, blijkt wel uit het gebrek aan annotatie die, indien wél aan-

wezig, verwerkt is in de *lopende* tekst! Fraai is de gekleurde omslag van het woon- én leefgebied der Vincken's en de opgenomen lijst met dialectische woorden (p.196-199). Helaas ontbreekt echter de toch zo noodzakelijke index op personen/plaatsen. De familieleden zelf zullen op het vin(c)kentouw zitten en precies weten wie er bedoeld is. Al met al een verzorgd werk, dat voor de neven en nichten een waardevol naslagwerk gaat worden. [WN]

Villa Landscapes in the Roman North. *Economy, culture and lifestyles.*

Door Nico Roymans en Ton Derks (ed). Amsterdam Archeological Studies deel 17 (Amsterdam 2011), 332 p., geïll. ISBN 978 90 8964 348 3. Prijs € 55.

Deel 17 in de reeks Amsterdam Archeological Studies (AAS) is een bundeling van artikelen over onderzoek naar villa's en villalandschappen in het noorden van het Romeinse Rijk. In 2006 werd door de Vrije Universiteit in Amsterdam een nieuw onderzoekprogramma gestart "Villa landscapes in the Roman North. Economy, culture, lifestyles" dat door de NWO gesubsidieerd is. De artikelen zijn met name door de projectleden/promovendi van dit onderzoeksprogramma geschreven en zijn aangevuld met artikelen geschreven door archeologen die zich bezig houden met provinciaal Romeinse archeologie. De artikelen zijn gegroepeerd rond 4 thema's en worden voorafgegaan door een uitvoerige introductie van de hand van Nico Roymans en Ton Derks. Zij geven een overzicht van het verschillend onderzoek dat in de 21ste eeuw gedaan is naar het Romeinse villalandschap. Dit vormt het raamwerk waar de overige artikelen ingepast kunnen worden. De laatste twee artikelen behandelen de

resultaten van recent archeologisch onderzoek van villaterreinen. Een van de promovendi van het onderzoeksprogramma is Karen Jeneson, conservator van het Thermenmuseum. Haar artikel behandelt het villalandschap tussen Tongeren en Keulen en focust op de nederzettingpatronen en dichtheid. De conclusie van haar onderzoek, dat gebruik maakt van vernieuwende GIS techniek die een betere analyse van het villalandschap mogelijk maakt, is verrassend.

De functie van de villa in het Romeinse Rijk wordt in dit boek vanuit diverse invalshoeken (o.a. sociaal, economisch) beschreven. Het doel van Roymans en Derks is om een discussie te starten en een nieuwe impuls te geven aan de onderzoekagenda voor inheems Romeinse archeologie. De lezer kan er voor gaan zitten want het is een stevig boek dat doeltreffend en niet overvloedig geïllustreerd is met kaarten, plattegronden en reconstructietekeningen en voor de vakmensen genoeg stof tot nadenken oplevert. [DS]

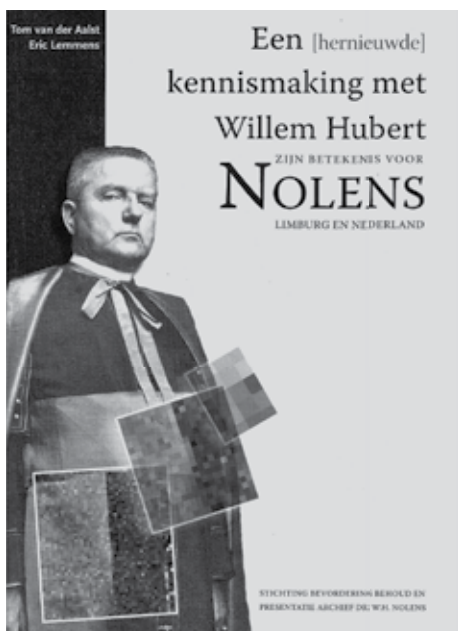
Römische Thermen und antikes Badewesen

Door Erika Brödner. Darmstadt, 2011. ISBN 978-3-89678-756-9. 296 pg. Geill. Prijs: € 21,-.

Römische Thermen und antikes Badewesen biedt een helder overzicht van Romeinse badhuizen en de badcultuur. Het boek opent met een beschrijving van het ontstaan van de antieke badcultuur in de Griekse invloedssfeer en beschrijft vervolgens de ontwikkeling van de Romeinse thermen tot in het midden van de 2^e eeuw. Aan de orde komen: de verschillende typen van thermen, de architectuur, het verwarmingssysteem en de watervoorziening, verfraaiingen als mozaïeken en (goden)beelden en natuurlijk ook de functie van de thermen in het dagelijks leven. De auteur beschrijft de thermen en het 'badleven' uit het gehele Romeinse Rijk, tot in Afrika toe, maar besteedt uitvoeriger aandacht aan de grote keizerthermen in Rome (Caracalla en Diocletianus) en Trier (Constantijn). Ook treft men in het boek commentaren aan op (het

leven in) de thermen van Romeinse schrijvers als Plinius, Seneca en Plutarchus. De thermen van Coriovallum ('bei Herleen/Holland; sic!) worden door de auteur gekenschetst als een badhuis voor soldaten. Het grondplan van de Thermen in Heerlen is in het boek met tekening opgenomen. Na een beschrijving van de Thermencultuur in de eeuwen na Trajanus tot aan het einde van het West-Romeinse Rijk geeft de auteur nog nadere informatie over, zoals ze in het boek genoemd worden, 'islamitische badhuizen', die zij ziet als de meest getrouwe voortzetting van de Romeinse bad traditie.

Een uitvoerige literatuurlijst en een register, dat de toegang tot het boek vergemakkelijkt, sluit dit compendium af. De auteur heeft niet volledig willen zijn met de beschrijving van alle gevonden thermen in het Romeinse rijk. Zo ontbreken o.a. de thermen van Germisara (het huidige Geoagiu Baj in Roemenië) en van CUT Sarmizegethusa, de hoofdstad van Dacia. Wil men echter een goed inzicht krijgen in ontstaan, ontwikkeling en betekenis van de Romeinse thermen en van de Romeinse badcultuur, dan is dit boek een uitstekende gids. (KL)

Een (hernieuwde) kennismaking met Willem Hubert Nolens. *Zijn betekenis voor Limburg en Nederland.*

Door Tom van der Aalst en Eric Lemmens. Uitgave bij gelegenheid van de presentatie van het digitaal ontsloten archief van Mgr. Dr. W.H. Nolens op 28 september 2012 te Rolduc. Voerendaal/Stein, 2012. ISBN/EAN: 978-90-819824-0-5. 24 pg. Prijs onbekend.

Dit boekje is verschenen bij gelegenheid van de digitale ontsluiting van het archief van Dr. W.H. Nolens en belicht de betekenis van Nolens (1860-1931) aan de hand van negen thema's met bijbehorende archiefstukken, waaronder zijn politiek leiderschap en zijn bemoeienissen met de Limburgse mijnen en de mijnwerkers. Het boekje wil niet meer dan een eerste kennismaking bieden met de priester-staatsman Nolens. Via www.digitaalarchiefnolens.nl kan het archief

geraadpleegd worden om nader kennis te maken met Nolens en zijn tijd. Het boekje is ook in pdf te downloaden: Nolens en het Vaticaan, www.ru.nl/publish/pages/573019/over_nolens.pdf. (KL)

COLOFON

Deze uitgave wordt mede mogelijk gemaakt door subsidies van de Gemeenten Heerlen, Brunssum en Voerendaal.

Nadruk van artikelen of gedeelten daarvan zonder vergunning van de redactie is verboden. De inhoud van de ondertekende artikelen blijft voor de verantwoordelijkheid van de schrijvers.

Uitgave: Stichting Historische Kring 'Het Land van Herle'

p/a Postbus 1, 6400 AA Heerlen. Tel. 045-5604582. E-mail: redactie@landvanherle.nl

web: www.landvanherle.nl

Bankrekening: ING 2069907

Bestuur: ing. K. van Nuys, voorzitter; mw. C. Hage-Enns Enns, secretaris; H. Otten, penningmeester; R. Braad; R. Habets BICT; mr.ir. J. Smeets.

Redactie: R. Braad, hoofdredacteur; S. van Daal BA; drs. M. van Dijk; drs. F. Gerards; drs. K. Linders (eindredacteur); W. Nolten; drs. D. Smeets-Habets.

Richtlijnen voor de auteurs: Artikelen kunt u per post of liever per e-mail sturen naar de redactie. Nadere richtlijnen voor het aanleveren van kopij vindt u op de website of worden op verzoek toegezonden.

ISSN 0166-2988

Jaargang 62

Verschijnt driemaandelijks. Abonnementen per jaar € 17,00 of € 16,00 per automatische incasso. Looptijd van een abonnement uitsluitend per kalenderjaar.

Bij tussentijdse bestellingen worden reeds verschenen nummers nageleverd.

Los nummer: € 5,- excl. portokosten.

Prijs van dit nummer: € 5,00

Vormgeving: Lieke Boumans-Willems, Hoensbroek.

Druk: Schrijven-Lippertz, Voerendaal.

